

KOINONIA

XXVII. évfolyam 11. szám
2020. november

Bulányi Gy.: Akkor maga nem hisz!	4550
Turiák I.: Évnyitó...	4557
Farkas I.: A vargánya titka	4561
Bulányi Gy.: Pécel	4564
Bulányi Gy.: Éva néni Bokor Aranynagydíja	4567
Merza J.: Dernier Cri	4568
Máté-Tóth A.: Mitikus mátrix	4573
Metzger B.: A fiát kereste	4576
Habos L.: Versek	4580

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért, nemzetünkért,
mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért.»
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

*Szellemek, őszi szelek, sóhajok,
elköltözött testvérek, boldog árnyak!
Üljetek ma ti halottak-napját,
gyászünnepet értünk. Országotoknak nincsenek*

határai,

*nincsenek d imenziói, fájdalmai se;
mi vagyunk egyetlen rossz érzésetek,
mi balga gyászolók. Zúgjatok ma ti halotti zsolttart,
kéményeinket szélvihar döntse le,
holtak, testvérek, sírjátok értünk
hideg esőt! Gyűjtsatok lidércclángot házaink fölé,
melyek a mi novemberi sírjaink
Itt várjuk fekete, nyirkos életünkéből
a feltámadást.*

(Dsida Jenő: Halottak napján)

BULÁNYI GYÖRGY

AKKOR MAGA NEM HISZ!

Porba kívánt sújtani e megállapításával valamelyik embertársam, amikor megvallottam neki: úgy gondolom, hogy az Atya nem kívánta Fia véres golgotai halálát, s a Fiú nem óhajtotta kiengesztelni Istent Ádám és Éva vétkeért.

Gondolkodó lénynek lenni és nem hinni - nem lehetséges. Nem, mert az is érdekel bennünket, amiről nincsenek, nem lehetnek biztos információink; minek következtében csak hihetünk az ilyen vagy amolyan (objektíve nem biztos) válaszok helyességében. Gondolkodó lénynek lenni és valami más (objektíve nem biztos) információban hinni, mint amiben Te hiszel - ez viszont nagyon is lehetséges.

A tapasztalható és biztosan kikövetkeztethető dolgokat tudhatjuk. A nem tapasztalhatókat, a biztosan ki nem következtethetőket csak hihetjük. Csak..., mert a szobán forgó tudás több, mint a hit. Több, mert a hit

csak annyit jelent, hogy "én éppen úgy gondolom, ahogy gondolom; Te viszont nyugodtan gondolhatod másképpen, ha Neked úgy tetszik valószínűbbnek". Az egyszeregyről, Püthagorasz tételéről, Mátyás király uralkodásáról, Balassi Bálint költészetéről viszont tudásunk van, s nem hitünk. Ha e tudást tartalmak érvényét valaki kétség bevonja, "nem hiszi", az összekeveri a tudható és nem-tudható (hanem csak hihető) dolgok tartományát.

A tudományok hipotézisekkel, majd azokat bizonyítva vagy elvetve - tantételekkel dolgozik, amelyek tudhatók, igazolhatók. Legalábbis mindaddig, amíg valaki meg nem cáfolja azokat. A vallások hittételekkel dolgoznak. Az egyes vallások hittételeit az adott valláshoz tartozó személyek igaznak, a valósággal megegyezőnek fogadják el. Akkor is így tesznek, ha azok sem tapasztalatból, sem következtetésből le nem vezethetők. Még akkor is így járnak el, ha az emberi értelem ellentmondás fedez fel bennük. Nem kisebb tudós, mint Schütz Antal mondta nekem, amikor a pappászentelésemet követő napon mintegy ajándékként bemehettem hozzá teológiai gondjaim megbeszélésére: "Ilyenkor az ember letérdepel és imádkozik".

Az egyes vallásoknak megvannak a maguk hitforrásai. Egy közvetlen és több közvetett. Az én vallásomban, a római katolikusban, a közvetlen hitforrást az egyházi tanítóhivatal adja. Amit a pápa mond (és a pápával egységben levő püspökök mondanak...; de ez utóbbit bátran elhanyagolhatjuk, mert, ha - per abszurdum - olyasmit találnának mondani, amit a pápa másképpen mond, az nem számít hinnivalónak), azt kell hinnem, ha római katolikusnak akarok számítani. Vagy legalábbis amit a pápa mond, azt nyilvánosan nem szabad megtagadnom, mert, ha mégis így tennék, akkor automatikusan kiközösíteném magamat azoknak a köréből, akik római katolikusok, azaz azoknak a köréből, akik a pápára hallgatnak. E tanítóhivatalnak vannak tévedhetetlen tételei és nem tévedhetetlenek. A nem tévedhetetlenek megtagadása is maga után vonhatja a kiközösítést. Többek között azért is, mert csak a Tanítóhivatalnak van joga eldönteni, hogy melyik tétel számít tévedhetetlennek, s melyik enged meg módosítást.

A közvetett hitforrásokat a vallás múltja adja. A múlt, tehát az, amit korábban képviselt a vallás tanítóhivatala - gyakorlatilag mindig tévedhetetlenül, valamint az ellenkezőt vallóval szemben szankciókat (pl. máglyán elégetést) alkalmazóan. A múlt vallási neve a tanítóhivatal szempontjából - a szenthagyomány. Ennek legrégebbi eleme rendre a legkorábbi írásos emléke e hagyománynak, amely a szentírás nevet viseli. Hogyan kell érteni e szentírást, mit lehet és kell magunkévá tenni a későbbben tanítottakból, mindezt a tanítóhivatal állapítja meg. A teológusok a kezdet kezdetétől fogva ki voltak téve annak a veszélynek, hogy eretneknek minősülnek. Igazán problematikus azóta vált a helyzetük, amikortól fogva az orthodoxia, a hivatalból igaznak számító tanítás írásos megfogalmazást nyert. Az első egyetemes zsinatig némileg cseppfolyós volt, hogy kiszámít eretneknek, s ki nem. Nem is égettünk el máglyán addig senkit sem, bár kiközösítéssel azért éltünk már az első három század folyamán is.

Egy összehasonlító vallástudományi munka kimutathatná, hogy kivétel nélkül minden vallásnak létét, fennmaradását, egységét az biztosítja, ha van hitvallás, ha van hitvallást kezelő tanítóhivatal (azaz vannak a hitvallást védő s annak alakítását jogszerűen végző konkrét élő személyek), és van vallási múlt, vallási hagyomány, amelynek gyökerei mitikus kezdekbe és/vagy a legkorábbi írásos emlékekbe nyúlnak. Röviden: amíg van hitszabály, addig van egység. Amikor valaki függetleníteni akarja magát a hitszabálytól, valláson-egyházon kívülre kerül. Maradhat vallási közösség nélkül, beiratkozhatik egy másik vallási közösségbe, és indíthat egy új vallási közösséget is.

Akik öntudatos tagjai egy vallási közösségnek, azok számára hitük tételeinek megvallása, az azokhoz egészen belülről ragaszkodás, a tételeket

megkérdőjelezhetetlen nyilvánvalóságnak gondolás - magától értődő; s ami ennél több: mindennekfeletti igazságértéket is jelent számukra e hittartalom. Keresem e magatartás lehetséges okait.

- Csak a magáét ismeri, és fel sem merül benne annak lehetősége, hogy egy másik vallásnak a tanítása értékben felérhet a saját válasának az értékével.

- Felmerül benne a gondolat, de fél foglalkozni ezzel a gondolattal, mert azt tanulta, hogy a szándékos kételkedés hitének tételeiben - halálos bűn, amit Isten örök pokollal büntet; és valószínűbbnek tartja ezt a szörnyistent, mint azt az Isten, aki engedélyezi neki a Tőle ajándékozott értelmének használatát.

- Megvizsgált több vallást, s egyértelművé lett számára, hogy saját vallásának feleletei az optimálisak.

A harmadik csoportba kerülők számára is ismert az a tény, hogy mások is elvégezték azt az intellektuális munkát, amelyet ők elvégeztek, s az esetek döntő többségében az alapos stúdium azoknál is ugyanazzal az eredménnyel jár: saját vallásukat fogják optimálisnak találni. Érthető ez több okon is. Saját vallásunkban nevelődve az áll hozzánk a legközelebb. A többi vallást aligha tudjuk saját vallásunk szemszögétől függetlenül vizsgálni. Ha hozzáveszem az eddigiekhez még azt a körülményt is, hogy az ilyen alapos vizsgálatra nagyjából csak azoknak van idejük/pénzük, akik egy egy vallásfelekezet papjai vagy egyéb alkalmazottai, akkor egzisztenciális érdek is motiválja a vizsgálatom eredményét: ne kerüljek ki állásomból, ne legyek munkanélkülivé, ne kerüljek az utcára.

Az lenne a természetes, hogy a tapasztalattal és következtető munkával nem feltérképezhető területekről készített állításokat a legnagyobb szerénységgel fogalmazzuk meg. Valahogy például így: a mi hagyományainkban valamikor megjelent egy olyan nézet, hogy... Vagy így: nem tudjuk ugyan igazolni tételünket, de ez a nézet talán meg tudja magyarázni életünknek azokat a tényeit, amelyek... stb. Éppen az ellenkezője történik mindennek. A hittételek megfogalmazói a teljes bizonyosság hangjait ütik meg. Pl. így: ez a kinyilatkoztatás szava... ennek megbízhatóságát maga az Isten szavatolja..., ez dogma..., ez tévedhetetlenül igaz, mert... stb. stb.

Mivel fejlettebb civilizációk az élet egyetlen területén sem engedélyezik maguknak, hogy igazolatlan állítások abszolút érvényt követelhessenek a maguk számára, felmerül a kérdés, mi lehet az oka annak, hogy a vallások ama igénye, hogy abszolút tekintélyt óhajtanak kölcsönözni tudományosan (tapasztalat és következtetés által) nem igazolt és nem igazolható tételeknek, nem vált ki sem felháborodást, sem lenéző mosolyt.

Mért viselkedik a társadalom másképpen ezen a területen, mint az ellenőrizhető ismeretek területén? Biztosan nem ok nélkül.

Szókratészt halálra ítélte Athén államhatalma, mert filozofálásával elbizonytalanította polgártársait, főleg a fiatalokat abban a meg nem kérdőjelezendő vallási igazságban, hogy a halhatatlan istenek a görög földön található Olimposz nevű magas hegy ormán tanyáznak. A különböző állami szuverénitásoknak megvoltak a maguk törzsi-állami isteneik (megvolt a maguk Istene), s szövetségben éltek velük/Vele. E szövetség megőrzésén fordult - közmeggyőződés szerint - a társadalom egészének a léte; békében és háborúban egyaránt. Ne vicceljen e téren se Szókratész, se Jézus, se más. Ha viccel, megnézheti magát. A legkülönbözőbb társadalmak közmeggyőződése, hogy a kialakult nézetekhez ragaszkodni kell, s a kialakult szertartásrenddel ezeket az isteneket kultiválni kell. Személyi kultusz illeti meg őket, mert jóindulatukon fordul a társadalom egészének jóléte.

Sztálin sem engedett viccelni ateizmus dolgában, még Hruscsov sem. Az ateista szocializmus legalább akkora ellenségnek tekintette a vallási imperializmust, mint a kapitalistát. A Vatikán imperialista kémközpontként raktározódott el a létező szocializmusért harcolók agyában, s a vallásokat tekintették a legveszedelmesebb ellenfélnek, mert azok papjai kihúzzák a talajt a hatalom önmagát abszolutizálásának szándéka alól.

Ratzinger 1986-ban azt írta nekem, hogy a 13. pontomban idézett zsinati szöveggel elszubjektívizálok az általa idézett 12 pont abszolút érvényét. Legutóbb Dél-Amerikában a relativizmus veszedelméről beszélt. Ötezer különböző vallás igényli, hogy tagjaik ne relatív, hanem abszolút bizonyossággal vallják a maguk hittételeiket.

1999

TURIÁK ILDIKÓ

ÉVNYITÓ

*Mentek az országúton egy távoli falu felé
Lábukat lemarta a por
Tarisznyájuk kiürült azért csak énekeltek
Szalagosan lobogtak a felhők
Sodrott szirmú sárga kikericsok hajladoztak a fűszálak
között
Kanyarodott az út*

*Ők csak mentek födetlen fejjel a szélben
Födetlen fejjel július lángjaiban
Botjukra tüzték a tarisznyát csillaggömb ült a botjuk
végén
Mezítláb mentek a homokban folyamok homokján
csillogott a kvarc*

*Elhagyták a várost
Ahol házakat emeltek az emberek házakat ahol élni
aludni lehet
Gránátvirágos játszótereket az autók néma suhanását
Egy havas decemberi napon
Nem ültek vonatra még a szekér is elhagyta őket
Kidőltek társaik ki hazament ki megházasodott
Ki meg csak ott maradt sebes lábbal az út porában
Eszelősen nézve a fogyatkozó menetelőket*

*S ők léptek előre mikor már nem is vitte őket a lábuk
Még énekeltek pedig már nem jött ki hang a torkukon
Még léptek előre egy távoli falu felé
Pedig az út is kicsúszott a talpuk alól s a hideg ég
Szívükre hajolt úgy folytatta éneküket
(Stetka Éva: Elszántak)*

Istenem!

Te tudod, testvéreimnek mégis el kell mondanom, miért elmélkedem most, hónapokkal korábban, mint azt naptárunkba beírtuk. Gyökér után, a beigért Előd Dogmatikát keresve és nem találva, felhívtam Gyurka bácsit. Szó szót követett, hosszasan beszélgettünk. Nem Elődről, nem dogmatikáról, hanem magunkról, a Bokorról, az első és második nemzedékről. Talán mondhattam valamit, s nemcsak a szám járt. Gyurka bácsi ugyanis azt javasolta, hogy cseréljünk Öcsivel. Elmélkedjem én ezen a januári gyökéren. Elmélkedjem arról, amiről beszélgettünk. Némi habozás után igent mondtam.

Most több hét múltán, mégis tele vagyok szorongással vállalt feladatomban. Miért is? Azért, mert jól tudom, hogy vannak nehezen visszahozható, ihletett pillanatok. Pillanatok, amelyekben az emberek elérik, vagy legalább súrolják az egymást megértés lehetséges határát. Másnap, vagy akár csak néhány óra elteltével még ugyanazok a

személyek is aligha tudják ugyanott folytatni, ahol abbahagyták. Méginkább így van ez, ha változik, bővül a beszélgetők köre. Mindegy. Megkísérlem mégis a lehetetlent. A múlt találkozáson Gyurka bácsi arról panaszkodott, hogy a Bokor 3. nemzedéke – nagybárára – dühösen elhárít minden közeledést, minden megszólítási kísérletet. Dacosan hárít... elmegy! Nincs meg benne a készség sem az első szerelemre. Nincs meg benne még az sem, ami az első és második nemzedékben, kezdetben bizonyosan megvolt. Sőt, évtizedeken át meg is maradt. És mire ment vele? - veszem fel a beszélgetés fonálát. Mire mentünk vele?

Az általánosítás mindig tévútra visz. Bizonyára nem felel meg a valóságnak a 3. nemzedék sommás értékelése sem. Óvatosan fogalmazok tehát. Ha mindenki nem is, de azért bőven akad az első és második nemzedék soraiban, aki így, vagy úgy, de kiszerezett Gyurka bácsiból, Bokorból, – s ami a legnagyobb baj – olykor belőled is, Istenem. Jócskán szegélyezik tönkrement emberek, tönkrement házasságok, tönkrement gyerekek, tönkrement közösségek azt az utat, amelyen erőltetett menetben a Bokor haladt. A kidőlték felelős után kutatnak. Legtöbbje Gyurka bácsira mutat. Olykor gyűlölettel is. Vannak, akik eleveztek más vizekre. Vannak, akik talán tehetetlenségből, megszokásból vannak itt... de csak a testük.

Mi pedig? Egyesek ugyan közülünk is kiszerezettek ebből-abból... mások, ha kiszerezte ugyan nem is, de elporosodva, megfásulva vagyunk itt, de itt vagyunk, és nemcsak test szerint. Mi pedig – akiket, ha motivál is, mégsem csak a tehetetlenség s a megszokás hoz össze – Jézus Kft-ken és Vargha Károlyokon érezzük elménket és nyelvünket. Megállapítjuk rendre, hogy mit sem tudnak az Evangélium lényegéről. Beszélünk a Semmiről, mert az Ország dolgáról nem tudunk... mert önmagunkról nem tudunk. Elnézést kérek azoktól a testvéreimtől, akik távol érzik maguktól a kiszerezést, elporosodást, megfásulást, tehetetlenséget és megszokást. Kérem, gondoljanak azokra, akikre mindez érvényes. Azokra, akik szenvedtek, vagy szenvednek tőle. Méginkább gondoljanak a kidőltékre. Kérem: irgalommal, a megértés szándékával gondoljanak rájuk. Akinek pedig inge, ugyancsak irgalommal és a megértés szándékával tekintsen önmagába, úgy vegye a vállára. Jómagam így is, úgyis érdekelt vagyok. Nem tagadhatom, az ing sok tekintetben az én ingem is. Hogy miben, az talán nem a jelen elmélkedés tárgya. Érdekelt vagyok továbbá a kidőlték okán is. Nem tudok rezzenéstelen arccal, fanatikusan menetelni az elszántakkal, pillantást sem vetve azokra, akik sebes lábbal az út porában maradtak, eszelősen nézve a fogyatkozó menetelőket.

Nem az zavar, hogy kevesebben vagyunk, s nem pedig többen. Barátaim voltak. Sokuk ma is az. Ezer meg ezer új sem tudná feledtetni őket. Nem, mert

nem megnyugtató a sorsuk. Tisztelet a kivételnek: nem találták meg helyüket, önmagukat, Téged. Békétlenséget, indulatot, súlyos terheket hordoznak a lelkükben. Nyomaszt, mert nem tudom elhinni róluk, hogy ami történt, azért történt, mert vétettek a bennük lakó Szentlélek ellen. Akkor pedig miért? Mehetnék... mehetnék persze tovább, Rád bízva – Istenem – a kérdés megválaszolását. Ám itt az újabb kérdés: hová? Úgy sejtem, hogy az egyes embereknek, az emberek alkotta közösségeknek, a Bokornak is csak akkor van jövője, ha megérti a múltját. Ha nem idealizált egyháztörténetet gyárt magáról, hanem lélektani regényt ír. Az előbbinek már vannak baljós előjelei. Ha ezek az előjelek sikeresen beteljesítik önmagukat: megmaradhatunk. Lehetünk egy sokadik, a többiekhez hasonló egyház. A kérdés csak az, hogy minek? Ha sikertelen az idealizált történetgyártás, akkor: nyom nélkül felszívódhatunk.

A megmaradáshoz legalább ideológia kell. A fejlődéshez, növekedéshez önvizsgálat, önismeret, megértés. Az utóbbinak, a lélektani regény megszületésének, a miértek föltevésének s különösen megválaszolásának – alig látom nyomát. Amit mégis látok, úgy tetszik számomra – tévút. Magunkon kezdem. Mi, megmaradtak időnként meghökkenve megállunk, amikor valaki kiborul, fejre áll... de aztán elhárítjuk magunktól a kínos kérdéseket, fájdalmas szembesüléseket. Kényszeresen szöktetjük magunkat, hol arra, hogy próbáljunk rendületlenül újakat halászni... hol pedig arra, hogy lépünk a keskeny útról egy még keskenyebbre, még meredekebbre. Mivel pedig sem az egyik, sem a másik biztatás sem jár sok sikerrel... mivel a 3. nemzedék jelentős része is – jó esetben – csak azt állapítja meg rólunk, hogy „szépen voltunk élnetlenség”, de velünk, utánunk jönni nem akar, marad: a Jézus kft-k, Vargha Károlyok sehová sem vivő csócsálása.

Megállapításom nem azt akarja megkérdőjelezni, hogy csak is a „kis mái magunknál” többre vágás méltó az emberhez. Nem általában az előrelépésnek mondom ellent. Arra emlékeztetem csak a zsoldárokkal magamat, magunkat, hogy: mindennek rendelt ideje van. Rendelt ideje van, hogy kinek, mikor, merre és mekkorát kell lépnie. Rendelt ideje van abban az értelemben, hogy belülről kell jönnie a sürgetésnek, indításnak. Emlékeztetek továbbá arra, hogy nem lehet átabotában, hevenyészetten nekifogni a Mont Everest meghódításának. A mienk sem kisebb, sőt sokkal nagyobb vállalkozás. Gondos előkészületek, tervek, alapos tréning után is az expedícióknak gyakran vissza kell ereszkednie. Nem ritkán vissza is kell fordulnia. Azért, hogy hosszabb idő múlva, néha évek elteltével is, akár a korábbi expedíciók tanulságainak részletes elemzése után, ismét nekirugaszkodhassanak a csúcshoz. Előbb-utóbb sikerrel.

Tapogatódzva elindulok tehát a lélektanregény irányában. Megpróbálok visszafejteni a fonalat

anélkül, hogy a szál elszakadjon. A fonal talán kivezet a labirintusból.

Ki volt az első és a második nemzedék? Kik voltunk mi? Sérült emberek. Az első nemzedéket lehet, hogy csak, vagy elsősorban a történelem vihara tépázta meg. Egy szemvillanás alatt omlott össze mindaz, amiben ez a generáció felnőtt, ami az életet és a biztonságot jelentette a számára. Túl egy borzalmas háború testi-lelki megpróbáltatásain, a világ újrafelosztásának órájában a vesztesek közé hajítva, a teljes reménytelenség süket csöndjében, megérintette őket egy hang: a Te hangod, Istenem. Az a hang, amelyet jódoljunkban nem igen szoktunk meghallani. Természetesen azt a társadalmi réteget érintette meg, amely a proletárdiktatúra beköszöntével maga vált proletariátussá, amennyiben nem veszíthetett már mást, csak a láncait. Szituációjuk nagyon emlékeztet a Jézus korabeli zsidóságra. A második nemzedék már ebbe az új világrendbe született, ebben cseperedett fel. A történelmi traumát nem mi, legfeljebb szüleink élték át, s közvetítették felénk. Esetleg 56 szele is megérintett, de ez mégsem ugyanaz a megrázkódtatás volt, mint amit az első nemzedék megélt. Igaz, mi is deklasszált elemek voltunk. Igaz, bizonyos pályák eleve zárva voltak előttünk. S ha nem, jóérzésű ember mégsem próbálkozott velük. Élni mégis lehetett. Mi tett mégis keresővé... Isten felé tapogatózóvá bennünket? Többnyire személyes sérüléseink.

Én elvált szülők gyermeke voltam, depresszióra hajlamos, b-listázott anyával, rettenetes apa-hiánnyal, meglehetősen nagy nyomorban. Iskolába kerülve képtelen ügyetlenségemmel, majd 10 esztendő koromra felszedett 70 kg-ommal, társaim szüntelen gúnyolódásától kísérvé telt a kamaszkorom és záródott apám helyett megtalált nevelőapám korai halálával. Mindazoknak, akiket jól ismerek, ilyen, vagy ehhez hasonló a történetük. Mindnyájan sérült emberek. Nem kevésbé sérültek, mint az első nemzedék tagjai... legfeljebb másként, mástól sérültek. És mert sérültek voltunk: lettünk Istent keresők. Nem volt ez másként Jézus korában sem. A Tizenkettőről ugyan nem tudni, érte-e más sérülés is, mint a Bokor első nemzedékét. Az Evangélium – az egy Máté kivételével – legalább is szemérmesen hallgat róla. Lehet, hogy ezzel veszi kezdetét az idealizált egyháztörténet-gyártás? Lehet, hogy a hallgatás: elhallgatás? Hiszen a Tizenkettő mégis csak a Tizenkettő! Arról viszont bőven szolgáltat adatot, hogy nem az egyébként magukat tökéletesnek tartó, s ezért önmagukkal elégedett farizeusok, nem is a nagyon jól élő szaduceusok, hanem a társadalom periferiájára vetettek: a samáriaiak, a szegények, a betegek, a bűnösök, a vámosok és kurvák keresték Jézust.

Nincs ez másként ma sem. Éppen a múltkor számolt be róla Gyurka bácsi, hogy miként nem megy

sem mire egy remek, többgyermekes családdal. Továbbá arról is, hogy sikerei csak összegubancolódtak, derékbatört életű embereknél vannak. Sok egyéb mellett ugyan ezt sem értem. Hogyan teremthetted meg olyannak az embert, hogy az épkezlábak mind kimentik magukat meghívásod elől, mert földet, ökröt, asszonyt szereztek. Nem értem miért csak a koldusokat, vakokat, bénákat, sántákat lehet Hozzád terelni? De ha már így van, akkor Neked is, meg annak is, aki a Te tolmácsodnak szegődik, csak velük kell és lehet kezdeniök valamit. Velük lehet, és csak úgy és olyan Országot lehet építeni, amire ez a brigád képes. Hogy pedig bármire is képes legyen, ahhoz nagyon nagy emberismeretre van szüksége a tolmácsnak, s nagy önismeretre van szüksége az útférlől összetoborzott invalidusoknak.

Akik nem ámitják magukat azzal, hogy szavaikat közvetlenül súgja, tetteiket közvetlenül irányítja a Szentlélek, s ezért tévedhetetlenek, azoknak szóba kell állniuk azzal, hogy hibáznak. Szóba kell állniuk akkor is, amikor nagyjában-egészében minden rendben levőnek látszik. Méginkább, ha nem. Az viszont nem segít, inkább tetézi a bajt, ha a hibát mindenki csak – vagy legalább is elsősorban – másban keresi és találja meg. A felelős után kutató kidőlték Gyurka bácsira mutatnak. Övé lenne a felelősség? Nem hiszem. Bizonyára neki is van felelőssége, de ez csak részfelelősség. Hiba, amelyet nyilvánvalóan szándéka ellenére követett el. Azért követte el őket, mert – ahogyan mindnyájunknak – neki is megvoltak, megvannak a neveltetése, személyisége, életformája megszabta határai. Hibáinknak az ő hibái egyben-másban lehetnek forrásai, mégsem valószínű, hogy az vinne előre bennünket, ha ezeket a hibákat, határokat kezdenénk el feltérképezni. Változtatni csak önmagunkon tudunk.

Ma, a születésnapján, de nem csupán ezért, inkább azt teszem, amit ritkán szoktunk. Megköszönöm Neki, hogy sérülései Hozzád kergették, Melletted megtartották, hogy tolmácsod lett. Megköszönöm, hogy a számára lehetséges mértékben megértett, s amit megértett, azt tisztán és világosan artikulálva másokkal is megértette. Köszönöm, hogy a végső célt – azt, amit minden ember a szíve legmélyén vágyik és tud, azt, hogy: szeretni kell és a Szeretet Országát kell építeni – biztosan nem hibázta el. Kettőt mégis megemlítenék a határaiból: a gyenge emberismeretet és a sarkoslátást. Az előbbit nem kell igazolnom, maga is tisztában van vele. A sarkos látást viszont magyaráznom és valószínűleg igazolnom is kell. Sarkos látáson alatt azt értem, hogy a célhoz vezető utat csak egy Bulányi szabású, tanítószerzetbeli, cölebsz férfi módjára tudta és tudja megfogalmazni. Ez a megfogalmazás olykor módosult, új elemekkel bővült az idők folyamán. A lényeg azonban nem változott. Az ugyanis, hogy

mindig Bulányi szabására sikeredett. Ez a két határ bizonyára nem segítette, hogy invalidus serege tartósan és biztosan nyomuljon előre. A felelősség oroszlánrésze mégis a mienk. Mindenekelőtt önmagunké, másodsorban a velünk együtt útnak indulóké.

Fennhangon mondtuk, hogy senki nem hordhatja mások zsebében a lelkiismeretét. Cikiztük a lelkiatyára hagyatkozó felnőtt keresztényeket. Eközben korántsem tettünk meg mindent, hogy megismerjük önmagunkat, kitapogassuk határainkat, megtaláljuk Tőled kapott, csak általunk elvégezhető feladatunkat. Nem tettünk meg mindent, hogy igazán felnőjjünk, és felnövekedvén kibontsuk egyszeri, csak bennünk feltündökölhető, sajátosan Jóska, Náci, Dóri, Karcsi, Bandi, Gyuszi, Laci, Gabi, Ildi és így tovább arcú – Arcodat. Gyurka bácsinak nem vétke, mégcsak nem is hibája, hogy ezt ő a maga vonatkozásában megtette. Nekünk viszont legalábbis mulasztásunk, hogy nem tettük meg.

Egyszerűbb és kényelmesebb volt másolni. Legalább is, így gondoltuk. Jól emlékszem rá, hogy több mint 20 éve fogalmaztam meg: azt várom el Gyurka bácsitól, hogy akarjon helyettem is. Az már nem járta meg az eszemet, hogy helyettem is csak azt akarhatja, amit akarni tud. Megpróbáltam az Ő zsebébe rakni a lelkiismeretemet. S gyanítom, nem voltam vele egyedül. Könnyebbnek tetszik egy nagy egyéniség hatását érvényesülni hagyni, mint felnőni a Te általad megálmodott önmagunkhoz, és így nagy egyéniséggé vélni. Én még csak azzal sem védekezhetem, hogy nem kaptam ösztönzést, sőt rugdosást éppen Gyurka bácsitól: ne akarj epigon lenni! Azt sem mondhatom, hogy nem tudtam már a Bokorral találkozásom előtt is, hogy nekem többet érő a szívem, mint az eszem. Tudtam, hogy Szent Erzsébet és Szent Kamil útja felé kell keresnem a saját utamat. Mégsem kerestem. Így nem is találhattam meg, milyen egy, a Bokor Evangéliuma érintésétől meghatározott – szent Erzsébet – Ildikó.

Akkor torpantam meg csupán, amikor azt kezdtem érezni, hogy valami rettenetes dolog történik velem. Miközben sürgök-forgok az „Országért”, kihűl, kővé válik a szívem. Az én felelősségem, hogy idáig jutottam. Az én feladatom, hogy megszüljem a Bokor-tudatú Szent Erzsébet – Ildikót. Az én kötelességem, hogy rólam szőtt egyetlen álmodat ne engedjem elvetélni. Felelősek vagyunk magunkért. Fejlődésünk sajátos ritmusát, saját szívünket a teremtet világ sokszínűségében kinek-kinek magának kellett volna, s kell meg nem szűnően – megtalálnia. Másodsorban ugyan, de felelősek vagyunk egymásért is. Himnuszunkban de sokszor elénekeltük egymás szemébe nézve: „légy felelős értem”. Nem egészen arra gondoltunk persze, amit most felelősségen értek.

Felelősek, azaz vétkesek vagyunk. Vétkesek vagyunk abban, hogy egy – Gromon Bandi által már vagy egy éve megfogalmazott – felettünk lebegő elvi

közös nevező jegyében elfogadtuk, talán el is vártuk egymástól, hogy egyformák akarjunk lenni. Nem adtunk egymásnak biztatást, gyakran szabadságot sem, hogy ki-ki megkeresse saját arcát, ritmusát, lendületét. Mindennek tetejébe kivétel nélkül szenvedtünk ettől a ki nem mondott, talán nem is szándékolt, fel sem ismert közös nevezőtől. Toleranciát papoltunk, s egyre kevésbé voltunk toleránsak egymás iránt. Minél rosszabbul éreztük magunkat a bőrünkben, annál kevesebb toleranciát tanúsítottunk társaink felé. Míg nem aztán rendre-sorra ki-ki elkezdte visszavenni a szabadságát. Kezdte lehúzni önmagáról az öt megülő „testvéri felelősséget”. Sajnos gyakran nem azért, hogy szabadon Neked adja vissza a szabadságát. Az előző korszakok gonosz szellemeitől kitakarított, de a Teáltalad be nem lakott lelkekbe a ma ártó szellemei költöztek, hetedmagukkal. Az önmegvalósítás, az önérvényesítés, az érvényesülés, s ki tudja még milyen most divatos téveszme lelt otthonra bennük.

Témát váltok, de azért nem térek el a tárgytól. Kínlódok kislánnyal, Annával. Rendjén valónak gondolom. Ha test szerint nem, lélek szerint csak meg kell szülnem. Nem írok, nem olvasok... legalábbis tanulmányt, magasröptű eszme-futtatásokat nem. Sem időm, sem erőm nincs rá. Mégis úgy hiszem kínlódásaim közben, talán éppen attól, sokat bölcsülök. Azt szeretném persze, ha gyermekem hozná azt, amit korának megfelelően hoznia kell. Igenám, de mit tehetek ennek érdekében? Hogyan segíthetem? Sem lelkivezetői, sem közösségvezetői ténykedésem során soha nem tapasztaltam korábban, hogy milyen nehéz mesterség is a lélekművesség. Nem tapasztaltam, mert nem is tapasztalhattam. Soha nem nehezedett rám ennyire nagy, ennyire kizárólagos felelősség. Látom, hogy nem változtathatom meg fejlődése belső ritmusát. Azt teszi, amire megérett. Kudarc kudarcot ér viszont, ha erővel akarok belőle kikényszeríteni valamit. Ha én kudarcot vallok, az pipafüst. Az az igazi baj, hogy számára is kudarc. Ez pedig gátlást épít ki benne.

Kérdezem Vadovics Robit, mit csináljak, hogy Anna 3 és fél évesen még nem beszél rendesen. Robi azt mondja, hogy menjek vele vissza oda, ahol még korának megfelelően fejlődött, s azokat a dolgokat gyakoroltassam, amiket akkor jól csinált. Érdekes szempont! Nem előre felé építkezni, hanem vissza. Persze az előremenetel érdekében. Eljár a kezem. Okom, alkalmam adódik bőven. Veszekszem is, erélyeskedem is. Anna megtörik. Megcsinálja, amit akarok, de a foga között visszamorog: holnap úgysem... Ha viszont megdicsérem, elcsábítom, pirosra lehet vele meszeltetni az eget.

Istenem! Nem biztos, hogy le kell gömbölyítenem ezt az elmélkedést. S ha kellene is, nem tudom. Talán nem is a szokásos körimával kellene folytatnunk, hanem beszélgetve. Jelenlétünk tudatában ugyan, imádságos lélekkel és őszinteséggel. Sietség nélkül. Nagy egymásra figyélssel és

tapintattal. A csatárkai kertbogarászásokból kinövő – már nem is tudom, gyertyafényes, vagy petróleumlámpa melletti – baráti beszélgetések légkörében.

Visszafelé építkezés... ma az év, sőt az évezred első közösségi találkozója elmékedésének végén én egészen odáig mennék vissza. Ott és akkor még feltétlenül hittünk és bízunk önmagunkban és egymásban. Stetka Évával kezdtem. Egy másik versével fejezem be.

Látod

*Látod... egy gonosz szó nekem évekig tud fájni,
Olyan ez, mint egy játék, amelyet összetörtél.
Olyan ez, mint egy szív, amely éveken át vérzett,
Vergődött fegyelemben, hogy készüljön, elkészülhessen
Egyetlen ünnepére.*

*Olyan ez, mint egy szív, amely évekig csodát vár,
S a csoda napján el kell indulnia egy temetésre.*

*Ma reggel vonítottam, mondd, mi ez,
Nem segít rajtam semmi,
Ha a szívemben nincs bátorság,
Ha nem tudok leborulni Előtted,
Ha nem mondom azt, hogy Tied az Ország,
És hogy én semmi vagyok.*

*Add, hogy találkozohassam azokkal,
Akik tudják, hogy jó vagyok.*

1993

FARKAS ISTVÁN

A VARGÁNYA TITKA

*„Mélyebb a világ, mint ahogy a nappal valaha is gondolta”
(Zarathustra)*

Az első találkozásunkra való felkészülés, ha nagyon jó színben akarom magam számára feltüntetni a dolgokat, akár tudatosnak is lenne nevezhető, ha nem tudnám, hogy mint minden az életemben csak kis mértékben múltott rajtam, s inkább olyan keveréke volt a másoktól tudott, hallott, kicsit vágyott, de nagyobb erőfeszítést nem kiváltó, a szerencsés véletleneken, vagy véletlenül észrevett egybeeséseken múló dolgoknak. Egész életemben nagy tisztelettel néztem azokra, akik pontosan tudják mit akarnak, ismerik, vagy megismerik a hozzá vezető utat, a módszereket és nagy erővel meg is valósítják, amit akarnak. Ők a nyertesek, ahogy E. Berne mondja. Az már egészen más kérdés és talán nem is tartozik a tárgyhoz, hogy velük sűrűbben fordul elő, hogy ha felérnek a céljukhoz vezető létra tetejére és szétnéznek, nem mindig ott találják magukat, ahová igyekeztek. Ez azonban, nagyon jól tudom csak egy irigy „outsider” megjegyzése.

Több, mint ötven évnek kellett eltelnie, amíg eljutottam a gombákhoz. A furcsa az egészben az, hogy van néhány, ma már igen fontosnak tartott dolog az életemben, amihez szintén ugyanennyi várakozás után jutottam el. Ha jól belegondolok, ezek mind nem látványos, nem feltűnő, türelmet, kitartást, alaposságot, megfontoltságot és bizonyos fokú belelátást igénylő dolgok. Ilyenek a rókák élete, a fűvek-fák gyógyhatása, a talpmasszázs haszna és értelme, vagy éppen az a kérdés: mi is vagyok? Csupa olyan téma, ami egy fiatalabbat nem érdekel, mert ő még hisz a szemének, fülének, orrának és még rengeteg dolgot kell végigrohannia, felfalnia, kiszimatolnia, meghódítania, amíg esetleg majd ugyanide eljut.

Szóval a vargánya, mint a gombák királya – leszámítva a még titokzatosabb életet élő és ezért még ízletesebb szarvasgombát -, minden gombaszerető, gomba árus fő célja – már csak az ára miatt is –, nagy becsnek örvend. Már a megjelenése is tekintélyt parancsoló. Vaskos tönkje, hatalmas kalapja messze kilóg még a galambgombák és galócák népes családjából is, nem is beszélve a fülökék, kígyógombák, tuskógombák szapora, de apró képviselőiről. Mint rejtett, azaz a köznép számára titkosnak látszó dologgal – ahol persze köznép alatt nem Juli néni értem Bakonyszerdahelyről, hanem minden esetben a városi, azaz vakon, gépiesen, öntudatlanul élő egyedeket, amilyen jómagam is voltam jó ötven évig, szóval a vargányával való találkozásomig – nem is kerestem a találkozást. Mai napig sem tudom miért iratkoztam be egy gombafelismerő tanfolyamra, mint ahogy korábban az agykontroll, a reiki, a

fitoterápia, vagy a reflexológia tanfolyamot sem tudom miért is végeztem el, de elvégeztem és annyit már tudok: nem hiába. Ugyanígy voltam azzal a „számítógépes rendszerek auditora” cím elnyerésére szolgáló, angol nyelvű vizsgával is, amit sok gyötrelem árán, de sikeresen letettem, s azután látszólag semmire sem használtam, de az „állóképességemet” javította s valamilyen, ma még rejtett szándékkal felfrissítette elfelejtett angol „tudásomat”.

A dolgok azonban, mint említettem nálam nem úgy történnek, mint annál, aki eltervezi a dolgokat, hanem úgy, ahogy éppen akarnak. Még évekkal a tanfolyam elvégzése után sem találkoztunk, mert nem akarta, hogy találkozzunk. Mikor aztán találkoztunk, már érdemes volt. Pontosabban már érdemes voltam rá, hogy elárulja a titkát. Korábban nyilván egyszerűen úgy jártam volna el, mint bárki más, ha vargányával találkozok: letöri, hazaviszi, megtisztítja és vagy a piacra viszi, vagy megeszi pörköltnek, rántottának vagy levesnek elkészítve. Be kell vallanom, ez is megtörtént és megértem azokat, akik a vargányával való kapcsolatukban csupán ennyire szorítkoznak. Mindhárom formában fenséges az íze. Számomra azonban mégis a galuskával elkészített pörkölt a nyerő, káposzta salátával és fülei olaszrizlinggel. Titkát azonban még az első találkozások után sem árulta el azonnal, mint az öreg mesterek, akik évekgig vízfordással, vagy takarítással foglalkoztatják tanítványukat, míg ennek ellenhatásaként ki nem fejlődik saját akarátuk, tudatosságuk – le nem feslik róluk minden felesleges –, amire aztán már nyilvánvaló titkokat is rá lehet bízni. Így keresgéltem én is egy ideig az erdőt járva, koptatva büszkeségemet, nagyravágyásomat, kapirgálva az avart a bokrok alján. Az elmúlt nyáron történt. A medárdos idő jócskán belenyúlt a júliusba, s mikor egy-egy órára kisütött a nap, az erdő meleg párával telt meg. Reggelenként a buszra a szokásosnál több kosaras asszony szállt fel s mindegyikük kosara tele volt illatos, gömbölyű vargányával, aranyló róka-gombával és fenyő tinóruval. Mintha hívogattak volna. Mentem is, amint tudtam. Már tudtam hová kell menni és nem is csalódtam. A napos erdőszélen óvatosan kellett közlekedni, hogy fel ne rúgjam a sok barna fejecskét. Nézelődtem, gyönyörködtem, válogattam bennük. Pörkölt lett belőlük és a sok finomság, mint mindig most is a szempillámat terhelte meg legjobban. Egyszerűen nem tudott fenn maradni. Minduntalan s egyre hosszabb időre leasett. Végül én is mellé feküdtem, de előbb felvittem a padlásra, ahol a csalán és hársfavirág száradt s melynek illata valamilyen módon harmonizált a galuskás gombapörkölt hatásával. A szokásosnál is mélyebben aludtam el. Mintha egy lift vitt volna egyre lejjebb.

A gombák világában ébredtem fel s ez nem az a világ volt, amit eddig ismertem. Amelyet ismertem ott eső után kisebb nagyobb hajtások bújtak elő az avarból,

növekedtek, alakjuk formálódott: száruk, majd kalapjuk nőtt. Sokfélék voltak: kicsik és nagyok, tömzsik és vékonyak, színesek és szürkék, illatosak és büdösek, jóízűek és mérgezők, lemezesek és csövesek, fehér, sárga és kék húsúak, száraz tapintásúak és nyálkásak, egyedülállóak és csoportba verődöttek. Utódokat hoztak, melyeket szétszórt a szél az erdőben, majd kikezdte őket a gombalégy, a csiga, majd pár nap múlva összetöpörödve, megsatnyulva eltűntek az avarban, ahonnan kikeltek. Pontosan úgy, ahogy minden más élő. Ez a világ azonban egészen más volt. Ott voltak az eddig ismert gombák is, de egy mérhetetlenül nagyobb világ tárult a szemem elé. Ameddig elláttam a földet, a fákat és a bokrokat teljesen beborította egy sűrű, pókhálónál is finomabb szövedék. Halvány, szürkésfehér árnyalatú volt és folyamatosan terjeszkedett minden irányba. Ebből a szövedékből álltak ki itt-ott azok, amiket eddig gombának hittem. A levegő telítve volt spórával melyek, ha földet értek azonnal növekedésnek indultak, bekapcsolódva a szövedék építésébe. A látvány lenyűgöző volt, de egyben félelmetes is. Az élet olyan erejéről tett tanúbizonyosságot, melyről eddig nem is álmodtam. S akkor tárult fel előttem a gombák első titka. Van, egy bárki számára látható, nyilvánvaló életük és van egy rejtett, csak azok számára érzékelhető, akik figyelmet szentelnek nekik, aki ismerik őket, akik „együtt élnek” velük. Látható életük alig tér el az emberek életétől: megszületnek, növekednek, kiteljesednek, utódokat hoznak a világra, leépülnek és elpusztulnak. Láthatatlan életük azonban olyan „tudatosságra” utal, mely az embereknél nincs meg, vagy kialakulása nem olyan automatikus, mint a gombáknál. Vagy kialakul, vagy nem és ha nem, élni akkor is lehet: gomba módra. Ez a láthatatlan tudatosság, ha megjelenik az emberek között, egy külsőleg azonosuló, jóindulatú, éber figyelem formájában jelentkezik, ami mindenre és mindenre kiterjed, amivel kapcsolatba kerül. Belsőleg, ahogy a gomba is a környezetéhez, nem azonosul, mert pontosan „tudja” mi a célja, a dolga, így csak és kizárólag ennek megfelelően cselekszik. A gombáknál még nem alakult ki a külső, tudatos azonosulás képessége, helyette génjeikben rögződik a külső környezettel kapcsolatos tapasztalat, ami aztán a spórákon át az egész gombatársadalom tapasztalatává válik. Nálam, mint említettem, sajnos ez nem ilyen automatikus. Külső tudatosságom, ha egyáltalán kialakul nem épül be automatikusan utódaimba, mert mire kialakul, ha egyáltalán kialakul, már nem lesznek utódaim. Így sokkal rosszabb a tudatossági „hatásfokom”, mint a gombáké.

A felismerés és a pörkölt együtt igen nyomasztólag hatott a gyomromra, így másik oldalra fordultam. Ismét éreztem, hogy süllyedek. A lift nagy sebességgel száguldott lefelé, majd lassan fékezve megállt. Amikor az ajtó kinyílt, azt gondoltam ismét egy más világba kerültem, pedig ugyanott álltam. Teljesen ellepett egy

vibráló, cikázó, örvénylés. Mozdulni sem tudtam. A szédült száguldás, kavargás teljes káosznak tűnt s a gyomrom felől meginduló émelygés rosszat sejtetett. Nehezen tudtam megállni, hogy el ne ájuljak. Ahogy keresgélteni kezdtem valami kapaszkodó után, nem találtam semmilyen fix pontot. Ahogy lenéztem, még a saját kezem is része volt a kavargásnak. Ha itt minden ebből az örvénylésből áll, akkor hol vagyok én? – merült fel bennem a kérdés, de senki sem válaszolt. Egészen apró, finom jelekből lassan arra következtettem, hogy a száguldó kavargásban formák tűnnek fel, majd tűnnek el. Legtöbbször egy irányban áramló és forgó fénycsíkok tűntek fel, de volt, ahol a vibrálás összesűrűsödött és mint torony emelkedett ki az általános kavargásból. Ezeket figyelve láttam, hogy mintha egy óriás vargánya alakját venné fel. Egy másik sűrűsödés lefelé áramlott, mint egy összedőlő épület és egy cserfalevél alakjára emlékeztetett. A szorító félelem azonban nem szűnt bennem. Hirtelen felnéztem és megnyugodtam. A kavargó örvénylésben megpillantottam a Napot. Mozdulatlanul állt a fák lombkoronájára emlékeztető vibrálás között. Szemem belekapaszkodott az egyetlen fix pontba, de láttam, hogy az örvénylés és kavargás a Nap felé is folytatódik, sőt onnan visszafelé is. Egy pillanat műve volt. Áadtam magam a hullámzó forgásnak. Lebegtem benn és a félelem teljesen megszűnt. Akkor vettem észre, hogy mint a tengerhullámszélnek a kavargó, egymással ütköző, szél csapkodta felszín alatt, ennek a kavargó, örült forgásnak is van egy lassú, meghatározó áramlása, ritmusa. Egy lassú keringőhöz hasonlított, vagy még inkább egy olyan tánchoz, amit lassú dobütésekre járnak afrikai táncosok. A száguldásban rend volt és törvény. Valaki, egy tudatos lény járta azt a táncot, ami én voltam és minden körülöttem. A Napra gondoltam, de éreztem, hogy a tánc nem áll meg a Napnál. A Nap talán csak egyik mozdulata a táncnak, ahogy a Hold, a vargánya, vagy én is. A táncos nem látszott. Jelenlétére egyedül nyugtalan, belső félelmem elmúlása utalt. Egyszerűen jó volt táncnak lenni. Az afrikaiak mondják, hogy az igazi táncos eggyé válik a táncsal, ha olyan a tánc. Ha nem olyan, más táncba kezd. Olyanba, amivel eggyé tud válni. Talán ezért olyan mérhetetlenül gazdag a világ. Ha egyik elromlik, dőcögössé válik, vagy megáll, a másikban folytatódjon évmilliókon át, galaxisokon át. Ez volt a vargánya második titka. A lift hirtelen felfelé kezdett száguldani velem és már nyílt is a padlásajtó. – Ébresztő papuska – mondta feleségem, miközben leült az ágy szélére és csodálkozva nézett rám. – Úgy nézel ki, mint aki megijedt valamitől, rosszat álmodtál? – kérdezte. – Gyere le, főzök neked egy jó kis feketét, attól rendbe jössz – s már húzott is lefelé, mint aki úgyis tudja a választ és a megoldást is. Csak morogtam valamit egy másik világról, meg a gombákról, meg a hirtelen

visszatérés megrázkódtatásáról, de a szomszéd kutyájának ugatása elnyomta a hangomat.

Nicsak – gondoltam magamban –, a kutyaugatás is úgy hullámszik a táncsal, mint a vargánya. És ott a fenyőfák is, meg a felhők is az égen. Hát ezt nem hittem volna! Pedig már az egyetemen is tanították: $E=mc^2$. Csak ott nem magyarázták el olyan szemléletesen, ahogy ezt a gombák tették. Helyette állandóan egy másik törvény kiforgatott változatát emlegették és kérték számon ilyen formában: „gondolkozom, tehát vagyok”, ami aztán az életemben folyamatosan igazolódni is látszott mindaddig, amíg a gombák fel nem világosítottak a tanult abszurditásáról: „a gondolkozást nálatok talán azért találta ki a táncos – súgták meg egy más alkalommal - hogy még jobban táncolható legyetek, mint mi, azaz a táncos egészen el tudjon veszni bennetek. Akkor tudja igazán felismerni önmagát. A törvény, amit helytelenül tanítottak neked, ennek megfelelően így szól: $(sum)=(cogito)c^2$.” Ez volt a vargánya és minden gomba harmadik titka. A kis, egyszerű „cogito” segített a mérhetetlenül nagy „sum”-ba bepillantani. Valószínűnek látszott, hogy ennyi is a szerepe, nem több. De mit jelent a cogito? Erről a gombák semmi mást nem tudtak mondani.

Pár nappal később mesélni kezdtem unokámnak a vargányák titkáról. Meg kell hagyni, percekig nyugodtan tűrte a megpróbáltatást, de végül kifakadt: „Ugyan papa, ezt te csak álmodtad, vagy kitaláltad! Ennek semmi köze a valósághoz!” Ráhagytam. Még nagyon fiatal. Még hisz a szemének és még vargányát sem evett galuskával, káposztasalátával és fülei olaszrizlinggel.

2001. szeptember

BULÁNYI GYÖRGY

PÉCEL...

Közel tíz hosszú évig jártam ki vasárnapról vasárnapra Pécelre. Nem hívtam ki barátaimat, akikkel nem közösségben, csak egyenként, családonként beszélgetve őriztem a debreceni indulás Veszta-tűzét. Óvatosságból? Félelemből? S kettő-e ez a kettő? Az volt-e számomra e kettő akkor? Akárhogyan is volt, ezek a péceli karácsonyaim nem közösségi, csak papi karácsonyok voltak. Mit jelent ez? Azt, hogy szolgálhattam papként, templomban. Különös toleranciája volt ez az akkori pártállamnak. Ezzel a papi szolgálattal én valójában felrúgtam a "szocialista törvényességet". A pártállam tűrte. Mért? Megalkuvóbb lett. A magyarországi elvtársak nagyon is rábólintottak az újabb keletű moszkvai téziszre: a vallás nem hal el azonnal, a kispolgári nézeteknek is megvan a maguk haldoklási ideje. Azt is eredménynek könyvelték el, hogy nem végzek már földalatti, számukra nehezebben ellenőrizhető munkát. A templomban könnyen "lehallgathattak": mondok-e olyasmit, ami sérti őket? Rákosi még csak azt viselte el, hogy a feloszlatott szerzetesek vasárnap elmennek templomba imádkozni, miután előzőleg hat napon át építik a szocializmust. Kádár a 60-as években elviseli már, hogy a szerzetesek vasárnaponként kisegítsenek az egyházközösségekben.

Ha közösségem nem is volt ezekben az években, de volt közönségem. Közönségem, amely ugyan nem szólalt meg de nem tudott nem figyelni. Szentmisék után ugyan nem jött oda hozzám beszélgetni a hallottakról senki. Alighanem féltek, hogy valami olyan ajánlatot teszek, amely második lépésre szólítja fel őket: valaminek a csinálására hívom meg, amikor ők még az első lépést sem tették meg, ti. az azonosulást a hallottakkal. Azonosulást, ám merő elméleti szinten. A plébánosnak azért pusmogtak rólam. "Prohászka óta így még nem szólt senki!" – mondta Bandi bácsinak egy idősebb értelmiségi házaspár. Egy tizenéves pedig, akit Bandi bácsi biztatott, hogy az énekkar többi fiatal tagjaival együtt kezdjenek már el kommunikálni velem, ezt válaszolta neki: *Igaza van ennek az ürgének, de ki tudja ezt megcsinálni!?* Volt azonban egyvalaki, aki több volt Pécelen, mint közönség: *Bandi bácsi*, akit a minap temettünk el 86. évében. Szinte minden vasárnap délutánt végigbeszéltünk. Vacsora után mentem haza. Ő örült, hogy ott vagyok, s az ő péceli népének mondom el, amit hét közben, délutánonként és bele az éjszakába "termelek". Mit termeltem? A KIO-t: "Keressétek az Isten Országát!". 1964-től 1966-ig folynak az előmunkálatok: elkészül a 27 kis dolgozat. 1966 szeptemberében kezdem az első fogalmazást. 1968 őszére készülök el vele: vagy 550 másfélsorosán gépelt oldal. Ezt prédikálom vasárnaponként. Ha Debrecen

volt a Bokor első szülőágya s -helye, Pécel volt a második születés előkészítője, majd később ringató bölcsője is a 70-es évektől kezdve. Egészen addig, amíg Bandi bácsinak fizetnie kell azért, mert nekem szállást adott. Kényszer-nyugdíjazással, Pécel elvesztésével fizetett.

Ahogy most újraolvasom ezeket a karácsonyra írt szövegeimet, feltűnik valami. Nem szoktam én sem írni, sem beszélni Isten vagy Jézus nevében. Karácsonyi írásaimban, beszédeimben akarva, nem akarva váltok, s az egyes szám első személy – Jézus lesz. Nem tudnék húsvéti vagy pünkösd-i beszédekből összeszedni ilyen sorozatot. Karácsony jobban megihlet, mint húsvét, mint pünkösd. Tény ez, amelyet csak rögzítetek. Talán nincs is más oka, mint a gyermekkor alapélménye. Húsvétkor, pünkösdkor nincs karácsonyfa, nincs éjféli mise, nincs ajándékozás, nincs közös családi játék. Karácsonykor érzem magam legközelebb Istenhez. Aligha van más oka e stílusbeli váltásnak: Jézus nevében kezdek szólani. Nem is szólt rám még ezért a testvérek közül senki sem. Lehet, hogy karácsonyon kívül el sem viselnék. Ha így van, alighanem azért van így, mert számukra is kitüntetett pillanat az évben és egész életükben a karácsony. Az Istennel találkozás kitüntetett időpontja, kairosza.

Karácsonykor a lelkem játszik. Karácsonykor az Isten jobban játszik lelkem húrjain? Alighanem igen. És azért, mert inkább engedem. Az 1964. évi elmélkedésem hangja nagyon kemény volt. Akkor nem éreztem. Most újraolvastva sokkal inkább. Nem tagadom meg, de azért örülök ennek a most következő, az 1966. évből megmaradt szövegnek, amely jóval lágyabb ének. A dúr is, a moll is az Istené, ha Ő olyasvalaki, mint mi. De hát milyen legyen? Milyen, ha egyszer képére és hasonlatosságára lettünk? Nemcsak a gyerek hasonlít apjára. Az apa is gyermekére. Az Isten is ránk. Persze az is igaz lehet, hogy Isten egészen más. De én ehhez az egészen más Istenhez nem tudok közelíteni. Utam csak ahhoz az Istenhez lehet és van, aki olyan, mint én.

Csak igazságot ne tégy!

Különös, különös tél-éjszaka volt. Az időt nem ismerő örökkévaló Isten, elhagyva a Szűz méhét, elkezdte élete első esztendejét. Az Isten, akinek neve sem volt; aki az égő csipkebokorban Mózesnek is csak úgy mutatkozott be: Az vagyok, AKI VAN; s akinek még ezt a nevet sem merte a választott nép kiejteni, az most nevet kapott. S előbb a Szűz és József, majd minden názáreti hátulgombolós Jézusnak nevezi, Jézuskának becézi. Az Isten, aki láthatatlan volt, akinek még szentélyét is súlyos függönyök takarták, ahova a főpapnak is évente egyszer volt szabad csak belépnie – most ott feküdt egy zsenge, názáreti kis zsidó lány, anya karjában, és szívta az édes tejet. Különös, különös tél-éjszaka volt. Az éjszakát csillagfény világította be. Napkeleti mágusok rótták a kilométereket Feléje. Angyalok keltették fel az alvó pásztorokat.

Angyalénektől volt hangos a téli mező. Sietve mentek a jászol felé. S közben zengett a mennyei kórus éneke: Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön a jóakarató embereknek. Különös, különös tél-éjszaka volt.

S ha ma, kétezer esztendővel e különös, nagyon különös tél-éjszaka után, nem ülnének ma is a földkerekség legkülönbözőbb pontjain a börtönök mélyén azok, akik nem feledték ezt a téli éjszakát; s ha a cellák fapriccsein ülve nem várnák ma is haláloszárkákban e tél-éjszaka el-nem-feledéséért az ítéletet, akkor azt gondolhatnók, hogy újra halljuk csak piciny gyermekkorunk legszebb tündérmeséjét. Miről is? Csecsemő gyermek Szűznek karján. Szűzi emlő emtet csecsemő gyermeket, aki egyébként Maga a Magasságos Nagy Isten. Aki, mint a legkisebb fiú, átbukik a fejetetején és azzá válik, amivé akar. Költők, festők, szobrászok fantáziáját izgató csudálatos mesealakok repülnek szárnyakkal az éjben. A hangok megszállottait, a zeneszerzőket mindmáig nyugton nem hagyó melódiákat énekelnek bele a ragyogó, csillag megvilágította éjszakába: Jöjj el, jöjj el Emmánuel... Csudálatos e különös tél-éjszaka varázsa. Csudálatos a tündérmeséknek elhalványulni nem tudó érdekessége. Szerte a világon mindenütt csaknem kirepesztik a tündérmeséken már régen túlnőtt fiatalok, férfiak, nők és öregek a templomok falát, hogy újból megnézzék a *betlehemet*, újból énekeljék az éneket: Mennyből az angyal, és újból meghallgassák Augustus császár rendeletét, hogy írassék össze az egész földkerekség. Miért? Miért? Miért? Miért romantikázunk kétezer esztendő múltán is? Babits is megkérdezte:

Mért fekszel jászolban, ég királya? Visszasírsz az éhes barikára.

Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt: mégis itt ridogálsz, állatok közt....

Jobb talán a puha széna-alom, mint a magas égi birodalom?

Istálló párája, jobb az neked, mint gazdag nárdusok és kenetek...

Becsésnek láttad te e földi test koldusruháját, hogy fölvetted ezt?

S nem vélted rossznak a zord életet? te, kiről zengjük, hogy megszületett!

Ha most... most, egy rövid tíz percre ki tudnánk rakni a szívünkbe minden fenntartást... Ha most, most, egy rövid tíz percre azt tudnók mondani: Beszélj, Uram, hallja a Te szolgád... Ha most, most egy rövid tíz percre ki tudnátok nyitni egészen a lelketeket felém, elmondanám nektek, s megértenétek, mért jöttem közétek – Én, az ég királya.

Jöttem, hogy csudálatos éjszakát készítsek egy zsidó lánynak, a Názáreti Szűznek. Jöttem, hogy

csudálatos éjszakát készítsek nyájukat őrző betlehemi pásztoroknak Júdeában. Jöttem, hogy csudálatos éjszakát készítsek nektek, mindnyájatoknak, akik megőriztetek valamit gyermeklelketek tiszta és szépre táruuló fényéből. Jöttem, hogy beragyogjak nektek egy éjszakát. Jöttem, de mentem volna is vissza magas égi birodalomba, Én, az ég királya..., ha csak ennyit akartam volna.

Nem egy éjszakára akartam örömet és békét hozni a szívetekbe. Az én Országomból jöttem. Az én Országomból jöttem, és nem tudom elmondani nektek, hogy milyen ország az. Nincs szavatok rá. Nálatok minden valamekkora, s az én Országomban nincsen mértéke semminek. Nálatok minden valameddig tart, s az én Országomban még idő sincs. S éppen ezért ott a lélek öröme és békéje nem egy éjszakára szól, hiszen nincsen benne most, előbb és azután. S ez az öröm és béke ott nem kicsi és nem nagy, mert az én Országomban nem ismernek olyat, aminél van több és aminél van kevesebb.

Az én Országomból jöttem. Hogy mondjam el nektek, hogyan élek ott? Ha kérdeznétek, azt kérdeznétek, hogy hány szobám és hány ruhám és hány cipőm van. És nem tudnék felelni rá, mert hiába mondanám nektek, hogy ott egyszerűen minden megvan. Ti ezen megint csak valami nagyon sokat értenétek, s ennek, hogy sok vagy kevés, semmi értelme nincsen ott. De valamit mégiscsak fogok tudni mondani az én Országomról, amit megértetek. Valamit, aminek pontos mását belerejtettem mindegyikötökbe. Valamit, ami az én Országomból való, s a lelketekbe és testetekbe írtam bele, hogy lélek és test, egész valótok kaphasson valami ízt abból, ami az én Országomból való.

Voltatok már szerelmesek? Valakivel igazán szerelemben? Voltatok már úgy valakivel, hogyha távol volt, akkor is közel volt? Közel, mert bennetek volt? Voltatok már valakivel úgy, hogy nem akartatok magatoknak semmit, mert csak annak volt íze, amit neki adtatok? Voltatok már úgy, hogy értelmetlen volt ez a szó, hogy enyém és jelentése csak ennek volt: miénk?

Ha voltatok, akkor megérthetitek, amit most mondok. Az én Országomban nincsen enyém-tied-övé. Minden, ami az enyém, az Atyáé. És minden, ami az Atyáé, enyém, a Fiúé. És minden, ami a miénk – Kettőnk-egymást-szeretéséé, a Léleké. Es ezért, aki engem lát a jászol szalmáján, látja az Atyát és látja a Lelket. És ezért – most mondom a legnagyobb titkot! – én és az Atya, én és a Lélek... egy vagyunk. Ha voltatok igazán, az én szívem szerint szerelmesek, mert az én Lelkemtől átjártok, tudnotok kell, milyen az, amikor már nem is ketten vagytok, hanem csak egy, egyetlenegyek vagytok.

Most már megmondhatom, mert most már megérthetitek, miféle Országból jöttem. Neve is van.

Van egy szavatok, amely jelölni képes ezt az Országot, vagy legalább is jelzést tud leadni róla, mert földi tartalma is rokon az én országom ízével. Tartalom, aminek erejében nincsen enyém, tied, övé. Aminek erejében van és nincs – én és te és ő. Valami, ami mindent közössé, valami, ami mindent egyé tesz. Valami... Megmondom hát: a Szeretet Országából jöttem én. A mértéket nem ismerő Szeretet Országából jöttem. És mert mértéket nem ismer, nem egy éjszakára akartam elhozni nektek az angyalének hirdette örömet és békét. Életetek minden napjára és órájára akartam idehozni. E földi életben e földi lét törvénye: a mérték szerinti. Azért jöttem, hogy minden órában-percben – örömben és békében éljete. Kicsi örömben-békében vagy nagy örömben-békében, ahogy itt a földön lehet. S mértéket nem ismerő időtlen örömben-békében – ha majd az Atya Országába juttok. Ha csak egy éjszakára akartam volna az örömet-békét hozni nektek az én Országom mértéket nem ismerő örömből-békéjéből, mehettem volna vissza ama téli éjszakára virradó másnapon, reggelen. De itt maradtam.

Itt maradtam, hogy elmondjam. Elmondjam szavammal és elmondjam életemmel az emberi élet minden napjára és percére kiárasztható örööm és békém titkát. Itt maradtam, és nem zavart, hogy tudtam, hogy kétezer esztendő múlva sem fogjátok igazán érteni. Nem zavart, mert úgy mondtam el szavammal s életemmel, hogy ez a titok soha többé ki ne eshessék az időből. Úgy, hogy a Lélek, aki én vagyok, és aki köztetek és Bennetek a világ végezetéig megmarad, mindig mondja és újra mondja, amíg egyszer majd el és megmondhatatlan örömtökre teljesen meg nem értitek. Lássátok, most is mondom, most is halljátok, s talán valaki éppen most fogja meg is hallani. Figyeljete.

Ha meghallanátok, ha megértenétek, akkor belelopnám, akkor belelopnátok a világba az Országot, ahonnan jöttem. A világba. A világba, ahol a Sátán a fejedelem, aki megmutatta nekem a világ valamennyi országát annak a nagyon magas hegynek tetejéről, s aki ezt mondta nekem: *Minden hatalmat és dicsőséget neked adok, mert én kaptam meg, és annak adom, akinek akarom, ha imádsz engem, s akkor minden a tiéd lesz.* De nekem nem kellett, mert én – tudjátok, megmondtam nektek – már másért jöttem. Ha meghallanátok, ha megértenétek, akkor belelopnám, belelopnátok a világba az Országot, ahonnan jöttem. A világba. A világba, melynek országaiban királyok uralkodnak.

Királyok, amiké szerettek volna lenni tanítványaim is, akik még az utolsó vacsorán is méricskéltek magukat, melyikük nagyobb, melyikük lenne alkalmasabb a királykodásra. Akiktől el akartam venni a kedvet ehhez: *A királyok zsarnokoskodnak népeiken, s jótévknek mondatják magukat azoktól, akik felett hatalmat gyakorolnak.*

Nos, ezért nem mentem vissza másnap reggel. Itt maradtam 33 évig. Itt maradtam, hogy jöhessen

ellenem Evilág Fejedelme. Hogy jöhessen ellenem a Birodalom, Pilátus és a Nagytanács. Itt maradtam, hogy akasztófán végezzem. Hogyha szóból nem, hát ennek a minden szónál beszédesebb százszor-szent Akasztófának a tanításából megértsétek a nagy Titkot, az én Országomnak a titkát. A Sátán Országának a titka: Vedd el magadnak! Vedd el magadnak, amit csak tudsz. Attól, akitől tudod. Úgy, ahogy lehet. Hogy te légy az első. Hogy te légy a leggazdagabb. És sötétség borul arra, aki hallgat a szavára. Öröm és béke nélküli sötétség, amelyet levált majd a még borzalmasabb örök és külső sötétség. Az Evilági Ország titka – figyeljete! –: Tégy igazságot! Szereld fel igazságot tenni akaró jóakarodat a kor leggyilkosabb fegyvereivel! Ne enged, hogy a gonosz, a másik ország, a másik király tehessen igazságot a maga hazug igazságával! Te tégy igazságot! Légy te az elnyomottaknak, éhezőknek mentsvára és pajzsa! Szerezz meg mindent, ami kell a magasztos küzdelemre! Mindent, amit csak tudsz. Attól, akitől tudod. Úgy, ahogy lehet. Nincs nekem szavam leírni az ágyúkkal is felszerelt jóakarát e munkáját. A késő magyar költő szavát tudom csak mondani:

Vérfagyáló keze / Emberfejekkel labdázott az égre,

Emberszívekben dúltak lábai, / Léleketétől meghervadt az élet,

A szellemek világa kialudt, / S az elsötétült égnek arcain

Vad fénnel a villámok rajzolák le / Az ellenséges istenek haragját.

Nem mondom tovább, jól tudjátok, hisz' ismeritek New-Yorkot és Tora-Borát.

Azon a téli éjszakában azért jöttem el és azért maradtam itt egészen a százszorszent Akasztófáig, hogy belelophassam ebbe a világba az én Országom titkát: Ne végy! Ne végy és ne tégy igazságot! Hagyd a gonoszt! Ne állj neki ellen! Ne szállj vele szembe! Úgy, ahogy én tettem. Töröld ki a szótáradból a szót: ellenség! Lehet, hogy ezért aztán utánam fogsz jönni a jászol és keresztfa útjára. Lehet. De te csak figyelj a titokra, az én Országom titkára: Ne végy és ne tégy igazságot...

Hát mit tegyél akkor? Csak ADJ! Mennyit? Amennyit csak szívemről mintázott szíved diktál. Mit? Amit csak az irgalom kíván. Kinek? Rokonnak, barátnak, és nem-rokonnak, nem-barátnak. S ezek során meg ne állj, amíg el nem jutsz ahhoz, aki ellenséges is veled. Mert számodra nincs ellenség, csak testvér. Hogyan adj? Ahogyan a pillanat s a meglátott ínség kívánja.

Nem hiszed, hogy a béke és öröm lesz az osztályrészed? Próbáld ki, és benned elkezdődik Isten Országja a földön. Nem próbálsz ki? Hát akkor tovább késlekedik az Isten Országja, általad és miattad. Én ezt

nagyon sajnálnám, de folytatom küldetésemet, mert jön a következő esztendő, és újból eljön ez a különös tél-éjszaka, s újból elmondom majd, miért jöttem, Talán egyszer majd megérted. Mindenesetre azért jöttem, hogy Te, igen, hogy Te, megértsed. Amen.

1966

BULÁNYI GYÖRGY
ÉVA NÉNI BOKOR ARANY
NAGYDÍJA

Mk 4,35-40

"Miért félték ennyire? Miért nincs hitetek?" Ti deiloi este houtós? - hangzik a ránk maradt szövegben. A deilos -itt többes hímnemű alanyestben álló - melléknév csak három ízben kerül elő az Úsz-ben. Egyszer még Máténál - Jézus ajkán -, ahol melléknévünk párja a "csekély, a kevés, a kicsiny hitűnek" (Mt 8,26); másszor pedig a Jelenések könyvében, ahol tulajdonképpen szintén Jézus ajkáról halljuk, mert "a királyi széken ülő" mondja. Ő bizony, csak hát nem az apostoloknak, hanem másoknak, s így aztán a fordítónak már nem kell irgalmasnak lennie, hanem mondhatja kerekperec szavunk szótári jelentést: "A gyáváknak és hitetleneknek, az utálatosoknak és paráznáknak, a varázslóknak és bálványimádóknak, és minden hazugnak meglesz az osztályrésze a tüzzel és kénnel égő tóban: ez a második halál" (Jel 21,8). Ha viszont könyvespolcunkon megkeressük a rettenthetetlen fordítót, Csia Lajos kálvinista szentírás-fordító testvérünket, nála mind a három helyen megtaláljuk a szótári jelentést; tehát a Tizenkettőnek címezve is: "Miért vagytok ennyire gyávák?"

Pár éve (1993) jelent meg Pozsonyban Das Jesus-Evangelium c. könyv. Egy apának s fiának - Günther és Jörn Schwartz a nevük - közös vállalkozásából, akik a kánonon belül vagy azon kívül található Jézus-ajkára

adott szövegeket visszafordították a Jézus- korabeli s arámnak mondják zsidó nyelvre; tehát Jézus anyanyelvére, melyen elmondta tanításait. A Das Jesus-Evangelium ennek a németre visszafordítása. Ígérik, hogy hamarosan kiadják az arám szöveget is, szótárral, nyelvtannal együtt. Úgy, hogy már most jelzem Lacinak, hogy heti két órában csináljon helyet a Bokorportán az arám-tanfolyamnak, mert minden biztonnal a Bokor mindhárom nemzedéke sűrű sorokban fog jelentkezni a Bokorban szokásos - vatikáni valutában fizetett - borsos tandíj ellenében a tanfolyamra, hogy ne görögre fordított szövegből kelljen Jézus tanításának utána járnunk, hanem végre hozzájussunk tényleg az eredetihez.

Addig viszont be kell érnünk annyival, hogy Jézus megint nem mutatkozott szívbajosnak, s ha nem is Maros-utcai tájszólásban, de magyarul - pardon, arámul! - fejezte ki magát tapasztalva tanítványainak ijedelmét. Már megint egy elvárás fog következni! - hallom magamban az egyre általánosabb Bokor-ijedelem hangját. Hát most már Isten Országában megijedünk sem szabad?!

Nos, talán az lesz a legjobb, ha belekontárkodom Tádé mesterségébe, s próbálok egy négyesfogatot szerkeszteni. Mit szabad és mit nem szabad csinálnia egy szegény Jézus-tanítványnak, ha éppen a Galilei tengeren igyekszik üdülni fárasztó munka után, s ott éppen vihar tör ki, és forgószél támad, s a hullámok becsapnak a hajóba, úgyhogy az már éppen kezd megtelni vízzel. Mit szabad tennie szegénynek, hogy ne kapjon szemrehányást gyávasága okán. A négyesfogatokban - mint tudvalevő - két meg nem engedett és két megengedett magatartással találkozunk. A két meg nem engedett magatartás egyike - gondolom -: a vakmerő bizakodás, a másika pedig a gyávaság, ami címén a tanítványok megkapták beosztásukat. S mi az, ami meg van engedve? Hát az, ami kevesebb, mint a vakmerő bizakodás; s ami kevesebb, mint a gyávaság. Az istennektetsző magatartás mindig a szélsőségek között található a középen (in medio virtus), és mindig kettős (semper duplex) - valahogy így tanítja Tádé. A túlzás - ez lenne a vakmerőség - és a kisszerűség - ez lenne a gyávaság - között mindig meg kell keresnünk, találunk egyfelől a nagyszerűséget, másfelől a mérsékletet. A Karácsonyi Ajándék 47. kötetében (az 1979. évi 4. kötetben) a 11. lapon meg is találom, milyeneknek kellett volna lenniük a tanítványoknak. Tessék jól figyelni: nem a vakmerő, hanem a bátor; nem a gyáva, hanem az óvatos magatartás az, ami istennektetsző.

1979 óta azonban eltelt durván húsz esztendő, hátha fejlődött valamit ezalatt Tádé is. Meg kell tudakolnunk tőle, tartja-e még az 1979.évi tanítást. Addig viszont megpróbálok behelyezkedni a szegény, mert elvárásoknak kitett, tanítványok bőrébe. Vakmerően bizakodni s reménykedni, hogy ők bizony

Messiást hordozó hajón nem süllyednek el, biztosan nem szabad. Ezért aztán a Tizenkettő Péter nevű ombudsman-jének az lett volna a dolga, hogy lapátoltatja a Tizeneggyel a vizet; nem baj, ha megizzadnak. Az se végzetes baj, hogy vihar van. Igazi tengerészt csak szárazföldön érheti baj - tanultam az Onedin Line-ból. "Körmösen nyúlunk a magunk dolgához", ez a dolguk - ha éppen a költő Zrínyi Miklós, Török áfium ellen való orvosságának a szavával akarnám megjelölni, mit várt volna el Jézus ezektől a teenager-ektől. Ha vihar van, lapátolni kell a vizet kifelé, jó tengerészként bizakodva, hogy legyőzik az elemeket. Nem lapátolni - egyet jelentene a kárhozottat vakmerő bizakodással. Lapátolni pedig annyit jelent, hogy a legnehezebb helyzetben is tesszük a dolgunkat. A gyávaság pedig abban áll, hogy fölkeltjük a hajó orrában vagy végében azt a szegény embert, aki dögfáradtan piheni a hosszú tanítás meg gyógyítás fáradalmait. Bizony dögfáradtan, ha egyszer még viharban is képes aludni a hajóban.

Úgy tetszik, hogy mindenképpen lapátolni kell, de közben azért szabad arra, gondolni, hogy egy villám bele is csaphat a hajóba, meg el is süllyedhet az egész alkotmány, s akkor aztán az evezőkbe kapaszkodva kell tenni majd azt, amit akkor kell. Aggódni nem kell - lélektanilag lehetséges ez? -, mert ez fölösleges energiákat vesz el az embertől... Hát ilyesmiket mondani lehet, csak hogy minek! Hogy is írja le Babits a hasonló szituációt?

*A görcs hajósok, eszüket veszítve,
minden terhet bedobtak már a vízbe
s míg arcukba csapott a szörnyű sóslé,
kiki a maga istenét üvölté...
S a végén a hajófenékben megtalálják*

MERZA JÓZSEF

DERNIER CRI

ALBA KÖRI BARÁTAIMNAK

A cím talányos, ezért választottam. Talányos, mint az élet, mint a sors, mint a múlt és mint a jövő. Mint a változás. Mint az élet jele, a változásban megmaradásé. Az örökségtől az örökségbe adásig. Az erőszaktól az erőszakról lemondás világáig

Bevezetés

Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék, írta Vörösmarty Mihály. Én kevesebbet mondok: emlékek nélkül emberek, emberi közösségek élete is múlandó. Ebben az írásban egy baráti társaságnak szeretnék emléket állítani. Nem ércnél maradandóbbat, de a miénket. Az emlékmű már félig kész, hiszen alkotói, Dante mértéke szerint, túl vannak az emberi élet útjának felén és azt is tudják, hogy milyen poklot hoztak az elmúlt évtizedek, sőt évszázadok, de szent naivsággal hisznek az egyetlen, emberhez méltó eszményben, Thoreau, Gandhi, King, Mandela hitében, Schweitzer gyógyító cselekedetiben, az igazi forradalomban. Magányos tiltakozók, maroknyi ellenállók, útkeresők nyomán jött létre, ez előtt harminc évvel, az Alba kör, a tiszta lelkiismeret vállalására törekvő huszonévesek csoportja. Megalakulásukkor elmondták programjukat. Életük és tetteik megismerhetők honlapjuk alapján. Látható, hogy miként tudták ötvözni a rendszerváltás korábbi éveinek örökségét: a halálbüntetés, a kötelező sorkatonai szolgálat eltörléséért folytatott társadalmi mozgalom eredményeivel. Köztéri demonstrációk, civil megmozdulások jelezték útjukat, számos petíciót fogalmaztak meg a nyilvánosság előtt.

Harminc év elég hosszú idő egy életpálya elindításához, jellegének kialakításához, látható eredmények eléréséhez és az első sikertelenségek megjelenéséhez. Az erőszakról lemondás nem elég népszerű olyan korban, amelyet a váratlanul jött alkalom megragadására törekvés határozott meg, Romain Rolland szavaival kifejezve, A dulakodás fölött. Álmatlan éjszakák, nehéz hajnalok, múltó nappalok után adhatunk most számot az egykori Kör történetéről, in medias res. Ne leplezzük érzésünket. Képes Géza sorait fogom idézni naplóból, Alba előtti időből, amikor nem először kellett szembesülni saját vállalkozásunk megpróbáltatásaival és amikor először tudtunk újrakezdeni valamit, ami reménytelennek látszott. 1976-ban jegyeztem fel a következő sorokat.

A láng

*Néha már megbicsaklik a láng,
pedig kemény volt s milyen falánk!
Nagymesszire elment a híre
elnyelt egy erdőt reggelire.*

*Mielőtt kialudna végleg,
felnyúlík partjáig az égnek,
az éjszakába vet világot,
talán felgyújtja a világot.*

*De nem. A láng utolsó lobban.
Gyűl a homály minden sarokban.
Sötét van s a világ nem gyűlt ki,
sarkából a föld sem fordult ki.*

*A láng lehúnytá fáradt szép szemét
s észre se veszi senki, hogy nem ég.*

Mivé lettünk? - kérdeztük akkor. Hunyorog-e parázs a hamu alatt? Indul-e friss szél, ami felizzítja? Jogos feltenni ilyen kérdéseket jóval később is, ma is, amikor ezeket a sorokat írjuk? Egykori, többszöri, újra indulni akarókkal? Levelet fogalmazok és nem először. Vannak olyan dolgok, amiket csak levélben lehet jól megírni. Azoknak, akik értik, miről van szó. Tudnánk ennyi idő után újra kezdeni? Szabad, immár kereszténynek állított országban? Ez nem egyszerű dolog. Charitatem tuam primam reliquisti - írta János apostol, bő kétezer éve, az efezusi egyháznak: elhagytad az első szeretetedet. Magam is átéltem ezt, debreceni egyetemistaként, nehéz időben, 70 évvel ezelőtt. Mégis: Őriztük a parazsat és egy évtized múlva, bátortalanul, takaréklángon, újra kezdtük az életet, az első szerelem, a primus amor lángolása után, az érett meggyőződés újdonságának melegével. A dernier cri mindkét helyzetet megjeleníti. A legutolsó szó és az éppen akkor megtalált legfrissebb élmény öröme, a heureka kiáltása, amely nem a végleg elveszett remény szava, hanem a bizalom jele. Újra indultunk.

A harmincegyedik év

A természet hűségese és teszi a dolgát. Eljött az új tavasz. Nem a politikusoknak, az erőszak embereinek engedelmességek a hóvirágok, az ibolyák, és a jácintok, amikor az éltető napsugár hatására színekkel és illatokkal töltötték be a világot. A reményt ígérték a fáradt, bánatos, viszályokkal teli világnak. Hűség és állhatatosság lesz az új jelszavunk. A figyelmes tartalomlemezés megmutatja, hogy a hűség, mint biblikus erény több, mint a statikus hit, mert folyamat, amely a kicsinyek, szegények és szelídek mellé áll. Nem hangzatos ígéretekre, hanem állhatatosságban megőrzött hűségre, bizalomra van szükségünk egy új élethez. Enracinement, begyökereződés, írta a háború után, 1949-ben Simone Weil és nem rajta múlt, hogy az emberi létezésre vonatkozó nyilatkozatának előszavából mindmáig nem lett igazi valóság. Nem filológiai tanulmány az sem, ha szemügyre vesszük az állhatatosság szó lehetséges tartalmát. A nagy szótár

olyan kifejezéseket sorol fel, mint nehézségek ellenére, rendületlenül kitart, ragaszkodik. Leleményességre, ötletekre van szükség a munkához, ami az erények szép tárát kínálja megvalósításra. Profán szférában újból hangsúlyt kapott a bizalom. Létrejött, persze, kérdéses. Jövönk szempontjából fogadjuk el axiómának. Munkálkodjunk mindig azért, aminek éppen most kell bekövetkezni. Múltunk kincsei vannak a kezünkben, Szellemi óriások gondolatai, nem percemberek ötletei, gátlástalan rablók példái, hanem olyanok, akik Ciceroval elmondhatták "vivere est cogitare": élni annyi, mint gondolkodni. Aristoteles szerint isteneknek való munka. Lehet ennél szebb dolog?

A római és görög példa után, hallgassuk meg Lao-Ce szavait:

*"A bölcs
Alkot, s magának semmije nincs,
Munkál, s jutalomra nem számít ...
és mert sohasem igényel semmit,
sohasem veszthet semmit."*

Egyet lépünk előre. Meg fogtok lepődni a következő idézet hallatán. A vérkeringés meggyorsítására szeretek váratlan helyzeteket felidézni. A példám, különössége mellett, az egyszerűségével hatott rám. Az igen termékeny Moldova Györgyöt, egy beszélgetés során, a kérdező riporter arról faggatta, hogy mit kezd azzal a tetemes pénzzel, amelyet jogdíj gyanánt kapott. Az író azt mondta, hogy - ha jól emlékszem - mindkét lányának vett házat. "Saját autót nem akart?" - volt a következő kérdés. "Nem, igénytelen vagyok" - hangzott a válasz. Jól megjegyeztem és a következő bekezdésben fel is használom.

Kedves olvasóim! A kilencvenedik év felé közeledve hajlandóságot mutathatnék tanácsok osztogatására. Kétszer is meggondolom azonban, hogy mit írok le "ante mortem". Nem autóról van szó. Többről: igazi boldogságról, amit a bennünk élő, Immanuel Kant által is megcsodált erkölcsi törvény sugall. A názáreti tanító szerint a lelki szegények boldogok és jó, ha megértjük, hogy ez a kifejezés nem az értelmi fogyatékosokról szól. A lelki ember nem fut a pénz után, ami van azt mások érdekében tiszta lelkiismerettel, "sans but lucratif", haszonszerzés vágya nélkül használja. A Mammon nem talál fogást rajta. Hogy élénkítsek a stíluson itt is idézek, ezúttal egy találó latin közmondást: Cantabit vacuus coram latrone viator, magyarul: Énekel a rabló előtt az üres zsebű utas. Él, alkot, boldog és énekel, mert nincs elveszthető vagyona. Ez is axióma, vagy posztulátum, ízlés szerint.

Még egy emlék, egy zsánerekép. Erdős Pál világhírű matematikus volt. Nem volt állandó lakása,

munkahelye, a nagyvilágot járta, mondjuk, két bőrönddel. Azt mondta: "A gazdagság nem bűn, hanem nyűg." Ha Pestre jött, mindig hozott ajándékot, többfélét. Ha az átkosban gyógyszerre volt szüksége valakinek, Bécsben vette meg. Ismerte a vámszabályokat, tudta, hogyan kell az emberek segítésére használni. És még egy, ami egészen személyes. Ha Pestre érkezett és bejött a Matematikai Kutatóba, velem találkozáskor mindig megkérdezte: "hogyan van a fia"? Tudta, hogy Jócó másfél évet ült a katonai szolgálat megtagadásáért. Erdős nem volt tételes vallás híve, de foglalkoztatta az élet értelme, a "meaning of life". Az erről szóló könyvet az intézeti könyvtárnak továbbítottam.

Megérkeztünk az Alba központi hitvallásához, a szelídséghez, az erőszakmentességhez. Erről itt nem kell sokat mondani, hiszen a bevezetésben felsoroltam jól ismert képviselőit. Lényegesnek azt tartom, hogy mindkét tulajdonság a szabad ember sajátja. A szabadság vágyát isteni szikrának tekinthetjük az emberben, amelynek megvalósulása a bekezdés két első szavában kifejeződő magatartás. A szabadságnak különös törvénye van: ha többet adunk belőle másoknak akkor a sajátunk is nő. Aki viszont elveszi mások szabadságát, az már nem szabad ember, mert öríznie kell a másoktól elrabolt szabadságot a saját maga által épített börtönben, a rettegésben - mondja Csillag István. Egy mai közgazdász.

Ami engem illet, egy hangulati elemért nem fogok túl nagy időbeli ugrást tenni, de nem hagyom ki az alkalmat. Nem régen szülővárosom szépen felújított könyvtárának képét nézegetve, éppen témánkhöz illő jelmondatot jegyeztem fel: *Omnia sponte fluant, absit violentia rebus* magyarul: önként történjék minden, távol legyen a dolgoztól az erőszak.

Ezt az elvet a cseh-morva pedagógus és író, Jan Amos Komenský (latinosan Comenius) vallotta, aki néhány évig Sárospatakon is tanított. Szellemi társaságában - a tanító szerepére még később visszatérve - folytatom az erőszak ellenzését.

A téma ma is időszerű, a szelídség képviselőinek azonban - a kötelező katonai szolgálat eltörlése után - új feladatai vannak. Az erőszak most a szerencsésen megszerzett parlamenti többség által gyakorolt fojtogatás formájában jelentkezik. Abból lesz törvény, amit az erős akar a maffiává alakult többség támogatásával a politikailag éretlen, haszonleső, gyengék vagy gyávák feje felett. Országunk fáradt 49, 19, 56, 2010 miatt, a kudarcokkal teli másfél évszázad miatt. Halottak serege, kivégzett mártírok, a jelenben is áramló menekültek és emigránsok tömegei, magukra hagyott szülők és nagyszülők és egyéb felmenők keretezik társadalmunk életét. Mit teszünk azért, hogy a Kárpát-medence a béke világa legyen? Az úgynevezett "államférfiak" azt teszik, amire száz évvel ezelőtt Max Weber világosan rámutatott: szórják alattvalóik vagyonaikat, hogy minél több szavazatot szerezzenek a

szerencsétlenek kifosztásával határon belül és kívül. Egy örült házaspárnak életébe került, hogy elhitesse: országa "őshonos" nemzetállam. Isten mentse meg azt az országot, amely uralkodójának ilyen víziója vagy álma van.

Abban az országban nincs pártfogója a szegényeknek, nincs, aki háromszoros "jaj"-t kiáltana a gazdagoknak. Az egyház félti a vagyonaikat, "nem politizál", hogy konfliktusmentesen élhessen, gazdagodhasson, befolyást nyerjen. Betartja a Nagy Konstantinnal kötött egyezményt. Lecsillapítja az engedetleneket, felforgatóknak egyházelleneseknek minősíti, ha kell, mert kellett és nem lehet tudni, hogy nem kell-e majd újra, a katonai szolgálat megtagadókat valamilyen új "egyezmény" alapján elítélni. Kiszámíthatatlan egy módosított rendszer kihirdetése, mert a "fejedelem ... amikor mások látják, vagy hallják ... csupa könyörületesség, csupa hit, csupa vallásosság. És semmi sincs, ami ennél az utolsó tulajdonságánál fontosabb lenne". Szakember mondja. Machiavelli: "A fejedelem", XVIII. fejezet.

Nagy Konstantin óta minden marad vagy visszajön a régiben. Nincs remény a jézusi kereszténységre. Politikai kereszténység van: A názáreti elárulása ezüstpénzekért, papírpénzekért, részvénykötegekért, szavazatokért, földbirtokért, épületekért. Égbekiáltó bűnök történnek a létminimumon vagy létminimum alatt élőkkel szemben, az özvegyek és árvák, a kifosztottak kárára. "Hazám, boldogtalan Európa," jajdult fel Szabó Lőrinc 1923-ban, "ha túléled a harcok végét, elbírod-e még te az Istent, a Szeretetet és a Békét?" Nem bírta, Az első világháborút a második követte, annak minden borzalmával.

Mutato nomine de te fabula narratur. Változó névvel, változó kosztümökben és ornátusokban, polgári és/vagy vallási jogra alapozva, a Tulok szentségének engedelmességgel, változatlan gonosszággal működik az erőszak. A haladás mítoszának hívei meg lennének lepődve, ha a hamarosan száz éves Nagy Gatsby szavait hallanák: "Hajtsuk hajónkat előre, szemben az árral, hogy a végén a múltba érkezzünk". A mai büszke rendszerváltók nem is gondolják, hogy erőteljes munkájukkal milyen sikeresen valósítják meg az időszerűtlen múltba visszatérést. Hasznos lenne elgondolkodni Weöres Sándornak A fekete kandúr című versén, amelyben a 76 éves költő azt vallja, hogy vissza élni nem lehet. Clio nem rádió, más módon kell rendet teremteni, ha új lap írásához akar kezdeni valaki.

Egyelőre még a globális elmélkedéshez csatolok néhány nekünk, "kisebb formátumú" embereknek való lokális ötletet. Az erőszakmentes, civil szolgálatnak hasznos, társadalmat építő tevékenységei vannak időnk és pénztárcánk határáig. A bőség zavarával küzdök amikor kinyitom a postaládámat és megszemlélem a benne lévő, anyagi támogatást kérő leveleket. Manapság minden jó lélek alapít vagy támogat valamit.

Néhány hosszabb időn át bejártott, megbízható címmel ezt meg is tehetjük időnk és pénztárcánk határáig, de észben kell tartanunk azt a hasznos, mértékletességre intő tanácsot, hogy "izzadjon meg a markodban az alamizsna, mielőtt odaadnád". Le is mondok arról, hogy ötleteket adjak. Ma már az előző rezsimben gyakorolt "forint kiajánlás" sem bűncselekmény.

Nyugodtak azért nem lehetünk. Ha az állam kegyetlen és nem hajlandó segíteni, akkor a szolid állampolgár arra érezhet ösztönzést, hogy szerény, politikai eszközökkel engedetlenkedni kezdjen, mozgalmat hozzon létre. Nem kell kirakatokat betörni, autókat felgyújtani. Egyszerűen, nem kell engedelmességni a rossznak. Ezt, ereje és meggyőződése szerint, bárki megteheti. Jó tudni azonban, hogy az élet nem habos torta. Illiberális berendezkedésű államunkban is megtörténik, hogy országgyűlési képviselőnt, érvényes igazolványa birtokában, egy folyosó kövén vonszolnak markos "rendészek". Az erőszakmentesség szépen hangzik, de balesetveszélyes. A szelíd tiltakozó egyetért Tolsztojjal abban, hogy a lázadás tilos, de az erőszak emberei nem olvasnak Tolsztojt, viszont náluk van a gumibot és kezükben a gázspray. A fáradt magyaroknak nincs sem ereje, sem ötlete, sem tömegbázisa. Összességében is, egyelőre, csupán szalmaláng. Gandhinak, Kingnek, Romero érseknek mindhárom volt, meg is ölték őket. Utóbbi, speciál, az oltár előtt. Na, erről semmi többet, csak azt kérem, hogy aki ezt olvassa, ne gondolja, hogy túlzásba estem és potenciális gyilkosa vagyok az említett szentéletű férfiaknak. Én már akkor is nagyon tisztelek főpapokat, ha eladják palotájukat, hogy a kapott összeget szegény híveik segítésére csatornázzák. Ebből a nyilván nagyobb számosságú halmazból Dom Helder Camara illetve Paulo Evaristo Arns a példaképem. Életrajzuk az interneten olvasható. Camarából nem lett bíboros. Miért? Kis nyelvleckénkben saját maga mondja el. "When I give food to the poor, they call me a saint. When I ask why they are poor, they call me a communist." Ilyen egyszerű. Nem sikkasztjuk el a lényegét, az irgalmasságot.

Hazánkra visszatérve, nekem a nemzetállammal van gondom. Ennek szellemisége már kisiskolás koromban megérintett. Hét évesen, a tanóra előtt a Papp-Váry Elemérné által írt Magyar Hiszekegy szövegét mondtuk, vagy énekeltük. Első gimnáziumban nekem kellett a március 15-i megemlékezést megírni és felolvasni. Gyengének ítélt művem osztályfőnökünk néhány, a németek győzelmét sejtető mondattal bővítette. Később már nem került elő ez a téma. A háborút elvesztettük, én pedig megkezdtem máig tartó elmélkedéseimet a magyar nacionalizmus különböző változásairól.

Íme: Határozott, antinacionalista eszmeiséget kell képviselni egyénileg, közösségileg. Kezet nyújtani a másoknak, egyetértést keresni. Nincs különbség ember és ember között. El kell fogadni a többféleséget. A teremtés megóvásához ez is hozzátartozik. Babits ma így mondhatná: az a nacionalista isten nincsen. A nemzetállam erőltetése nem közeledés, hanem elkülönülés. Lásd brexit. Az erőszakos nacionalizmus istentagadás. Felesleges a múltbeli szokás szerint kitűzött 25 vörös zászló helyett, 25 háromszínű magyar zászló előtt szónokolni, ha mögöttük láthatatlanul, de valójában a Tulok arany szobra áll. Ismét egy emléket idézek.

Még kezdő tanár koromban, 1957-ben, Debrecenben vettem meg a Romániában magyar nyelven kiadott Előre napilap 1957. március 3-i számát, amely Petru Grozának, az egykori szászvárosi diáknak, Arany János születése 140-ik évfordulója alkalmából írt cikkét közölte. A mára már megsárgult lapokból azt is megtudhattuk, hogy Groza kérésére a kezelőorvosa a Toldiból olvasott fel részleteket abból a diszes ajándék kötetből, amelyet ő, a román diák, első díjként magyar irodalomból kapott. Grozának a Toldi, nekem pedig az Előre lett életre szóló kincsem. Nekem nincs szükségem egyéb, bár bőven van, bizonyíték keresésére, ha románok és magyarok barátságáról akarok beszélni.

Most pedig visszatérek Comeniushoz, a tanítóhoz, a tankönyvek írójához, a fordítások, betűk és nyomdák barátjához. Meg kell mondanom, hogy ebben a tekintetben elfogult vagyok, hiszen egy szép történetű kisvárosban születtem, Mindig rokonszenvesek voltak nekem azok az emberek, akik vidékről emelkedtek egy ország megbecsült szellemi alakjai közé. Ha órá gondolok, óhatatlanul annak a Morus Tamásnak a képe jelenik meg, aki egy rokonszenves, pályaválasztás előtt álló fiatalembernek, Robert Bolt filmjén ezt tanácsolta: "Be teacher". (A man for all seasons). Mondta, vagy sem, nekem - ebben a helyzetben - másodrendű. Comenius ezt tette és enciklopedikus műveltségét így kamatoztatta. Tanító volt, nem hadvezér, miniszter, vagy "nagyformátumu politikus", de nevét, századok múltán is, ismerjük. Élt az írás hatalmával. Tudta, hogy minden betű, leírt szó, lépés a szabadság felé, a tudatlanság ellen. Az "Orbis sensualium pictus" című, Patakon írt tankönyve, Közép-Európa szellemi kincsei közé tartozik. Magától értetődő, hogy a nacionalizmust elutasító, cseh-morva-szlovák-magyar-román Európa természetes kapcsolatának egyik alapját nála találhatjuk meg. Ha ide soroljuk a közmondásosan jó lengyel-magyar barátságot, akkor észak-déli kulturális folyosó nyílna meg Közép-Európán keresztül. Ez, par excellence, erőszakmentes program.

Hol lehet tanulni? Bárhol, bármikor, bárkitől, aki megbízható. Intézményekben, magánlakásokban. A

Platón által Kr. e. 388-ban alapított Akadémiába geometriai tudás nélkül nem lehetett belépni, módszere azonban ma is alapvető, mivel intézményét a szabad gondolkodás pártolására, népszerűsítésére és gyakorlására építette. A Raffaello által megfestett "Athéni iskola" a szellemtörténet, a tudomány és a művészet egyéb nagyjait mutatja. Ha az újkorba érünk, akkor már Comeniussal is találkozhatunk. Ő bizonyára meg lenne elégedve alsótagozatos munkatervvel, a mai kisiskolának azonban már egyszerű informatikai ismeretekre is szüksége van. Ezek birtokában asztalához hívhatja bolygónk könyvtárainak bármely kötetét.

Tanítani, tanulni, tudni, kapcsolatokat teremteni, hálózatokat létesíteni: ez korunk tudományos trendje. Másképpen kimondott, cselekvő, erőszakmentes program. Szociológiailag a szabadság kis köreiben élhetjük meg azt a lehetőséget, amely teret nyit a gondolkodó, tervezni és alkotni vágyó ember számára. Amikor a gazemberség nagy körei terjednek ki országra-világra, akkor ezekkel szemben az emberség kis köreire, humánus, iskolateremtő tanítókra, nevelőkre van a legnagyobb szükségünk - állítja Lengyel László. Ezek az elhivatott emberek azt képviselték, hogy a közösségek termékeny dialógusa emelhet fel népeket, nemzeteket.

Itt egy újabb lépcsőfok. Immár fél évszázada írt könyvet Dominique Barbé a bázisközösségekről, akiké a holnap. Nos, ez igaz is meg nem is, mivel változó formában az első keresztény közösségek óta (és előttük is) léteztek kevés tagból álló társaságok, rendek, szövetségek. Ami ma van, az 20. századi jelenség. Tudjuk-e igazában, hogy miről van szó? Jacques Loew, humorosan, azt írja, hogy a bázisközösség olyan, mint a repülő csészealj: mindenki beszél róla, de végeredményben senki sem látott ilyet, ezért a tudósok szemérmesen "nem azonosított tárgynak" nevezik. Titokzatosságuk az elmúlt évtizedekben arra volt jó, hogy elkerüljék a diktatúrák és rendőrállamok kutató szeméit, ugyanakkor kevesebb súrlódással végezhesék jótékony anyagi és szellemi tevékenységüket. Egyre több ilyen közösség keletkezett, bár a konfliktusok elkerülhetetlenek voltak bebörtönzéstől, kiközösítésen át, egyéb adminisztratív megtorlásig. Az Albának van mondanivalója a történelekről, ez azonban nem a panaszkodás helye. Túlélte a zaklatásokat, most - legalább is - szélcsend van. Hogy egy mozgalomnak jót tesz-e a szélcsend, azt az illetékeseknek kell elmondani. Most nagyon sok kisközösség létezik, a színes újságok szinte mindenről tudósítanak. Clióra kell bízni az értékelést. Kilencedik évtizedem végén inkább saját életemmel kell foglalkozni.

Segíthetek? Új stílusra szeretnék váltani erőszakos beszéd helyett. Mai agyonpolitizált, reklámokkal elborított, (jelzőt nem írok) világunkban ennek az igének a kimondását javaslom minden jó

akarátú beszélgető társam, így a magam számára is. Nem biztos, hogy tudok, de hátha. Szeretek barátságokat kötni, mesélni, történeteket mondani. Vivere est meminisse, mondja az idős ember: élni annyi, mint emlékezni. Vannak kedvenc verssoraim. Ezekből idézek írásom végén

A fiatalokhoz, Babits szól, az "In Horatium" szellemében: „Szabad szolgáljuk, állj akarattal a rejtett erőkhöz, melyek a változás százszínű ... koszorúját fonják". Akik átérték a második világháború poklát, azok - világnézettől függetlenül - becsülhetik Gabriel Péri, Aragon által megírt tanúságtételét, amelyet "Ballada arról, aki dalolva állta a kínszenvedést" címen, Illyés Gyula fordította franciából magyarra. Az idősödő költő szép öröksége, többek között, a "Ditirambus a nőkhöz" című vers: "A soha vissza nem ütök adtak halk jelet - kéz a kéznek - velünk a Föld! nem a királyok s hadvezérek, hanem a hír-fertőtlenítők, dicsvágy-vírus-ölők, hogy kidugja ... fejét ... egy hóvirágnyi élet." Hozzáteszem: Nem a mániákusan ellenséget kereső, folyton harcolni, akaró, békétlen politikusok.

Mi pedig, volt vagy leendő albások, rokonszenvező és pártoló, tiszta lelkiismeretre törekvő emberek, el tudnánk-e mondani a "Ballada" ígéretét, amint következik

*Et si c'était a refaire,
je referais ce chemin.*

*És ha kezdhethném ma, újból,
Ezt tenném megint, mi kell.*

2020. május 2.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

MITIKUS MÁTRIX

Jegyzetek egy bergeri fogalomhoz

Megérteni nem könnyű. Magunkat. A másikat sem, akivel így-úgy találkozunk. Rövid vagy hosszabb időre, végső soron mindegy is. A megértés mindenképpen nehéz, csak annál, akivel hosszabb időt töltöttünk együtt, e nehézség nyilvánvalóbb.

A megértés kockázatos. Romba döntheti előítéleteinket, melyekre eddigi harmóniánkat építettük. Meg a biztonságunkat, meg a tájékozódásunkat. Persze kalandot és gazdagodás is jelent, ha kiderül, mégis érthető annak a mindig idegen másiknak a gondolata vagy tette. Az idegenséggel is úgy vagyunk, lehetünk, mint a megértéssel. Látszólag az idegen, akivel éppen csak most találkoztunk először. Valójában sokkal idegenebb, ijesztően más az tud lenni, akiről azt hittük, már régóta ismerjük, és persze megértjük. A hosszú együttlétek megdöbbenően gazdagok képesek lenni az értetlenségben és idegenségben egyaránt.

Aztán amellet és néha ahelyett, hogy minden értetlenül és idegenül maradna, meg- ajándékozódhatunk a megértés és közelség rendkívüli pillanatával, tapasztalatával. Ilyenkor besűrűsödik a valóság, egyszerre kap jelentős súlyt és egyszerre röpi mélybe vagy magasba. Megértés és megtérés, csalfinta módon összetartozik, mint a gyakorta előforduló betűkeveredések a kéziratban. Aki megért, megtér a másikhoz, önmagához és magához a megértéshez is. Ez a hermeneutika epifániája.

Most azonban nem ebbe az irányba haladunk tovább, nem az egyéni megértés kalandjáról szeretnék írni, hanem a társadalmi-kulturális folyamatokról. Arról, amelyek kapcsolatban gyakran elhangzik a kísérletezés folytatását feladó sóhaj: nem értem én ezt az egészet. Annak a bizonyos "egésznek" a megértése foglalkoztat. Egyre inkább. Miközben ugyanis az individuális értés és értetlenség kérdésköréről beszélünk, hiba lenne az egyént és a megértés folyamatát kétszemélyes viszonyra szűkíteni és elkülöníteni attól a bizonyos közegtől, amiben történik az egyén és a megértés, amit úgy hívhatunk, társadalom, kultúra, szóval az a bizonyos "egész".

Amikor bármilyen megértés történik, az ember alapvető élménye az egybeillés és összehangoltság. Ami eddig nem volt beilleszthető mindazok közé, amit rendnek, tisztázott összefüggések rendszerének tarthattunk. A megértéssel helyreáll valamiféle belső rend, ami a

világban való tájékozódásunknak feltétele. Ez a belső rend illetve komfortérzet nem egyenlő összes eddigi megismerésünk és tudásunk rendszerezett összességével. Ne úgy képzeljük el, mint valami hatalmas emlék-raktárat, ahol minden a megfelelő polcon helyezkedik el, s az új megérteni valók a várakozó térben. Ebben a modellben a megértés csupán azt jelenti, hogy az új árút elhelyezzük a neki illő emlék-polcra. Az ember belső komfortérzetét helyesebb egyfajta dzsungelnek vagy angolparknak elképzelni, amelyben nem tudhatja senki, hány fajta élőlény lakik. Az étellel, dinamikával teli flóra és fauna úgy integrálja az újdonságot, hogy közben maga is változik, s mégis ugyanaz marad. A megértés voltaképpen az egésztől magunkban hordott, folyamatosan alakuló, s mégis állandó harmónia alkotó helyreállítás. Olyan harmóniát tehát, melyet ugyan nem ismerünk töviről hegyire és minden részletére menően, mégis a komfortos egész élményét adja meg.

Ezt az emberi tapasztalatban megnyilvánuló konszonanciát mitikus mátrixnak nevezzük Peter L. Berger nyomán. Azért mátrix, mert elrendezett összesség, s azért mitikus, mert végső soron nem ismerjük a szó racionális értelmében, s mégis racionalitásnak foghatjuk, fogjuk is fel.

A mitikus mátrix az emberi egyén, az emberi közösség, a biológiai és fizikai világ, valamint a szellemek és istenek világa közötti folytonosság koncepciója. A különböző világok közötti határ ebben az elképzelésben fluid és átjárható. Itt nem csupán elméleti konstrukcióról van szó, hanem alapvetőnek és egyetemesnek tetsző emberi tapasztalatról. Az emberiség azon túl, hogy a világegyetem valóságát mitikus mátrixként fogja fel, ebben a valóságban is él. Az átjárható és fluid határok miatt az ember önmagát az összes többi világgal való szerves egységben képzelte el és élte meg, beleértve a nememberi és nem-élő valóságot is. A társadalmi intézményeket pedig úgy fogta fel, mint az emberi lét és a mindent átfogó kozmikus rend közötti közvetítőket. Azt nem tudhatjuk, hogy a mitikus mátrixban gondolkodó és élő emberek boldogabbak voltak-e mint a maiak, de azt megalapozottan feltételezhetjük, hogy kevésbé voltak magányosak. Az egyéni élet viszonylag világos keretek között zajlott, a személyes döntések korlátait pedig úgy fogták fel, mint az otthon természetességét.¹

Ha nem a két ember közötti megértés folyamatára gondolunk, amelyben ez a mitikus mátrix felismerhető, hanem a társadalom és a kultúra számunkra hozzáférhető egészére, akkor a mitikus mátrix kifejezés, vagy mondhatjuk értelmezési modell még inkább megmutatja hasznosságát. A hozzánk érkező

¹ V. ö. P. L. Berger, *Question of Faith* 2008, 44

információk áttekinthetetlen sokasága ugyanis nem csak elvileg, hanem gyakorlatilag racionálisan nem megismerhető. Képtelenség a pillanat törtrésze alatt bennünket elérő ezernyi információs impulzust tudomásul venni, mérlegelni és feldolgozni. Ehelyett az ember - és vélhetően az emberi közösség is - válogató, szelektáló munkát végez. Csak azokat az impulzusokat engedi magához, amelyekkel képes is kezdeni valamit. Maradva eddigi szóhasználatunknál, csak azokat engedi magához, amelyek a bennünk lévő harmóniával valamely relációba hozhatók. Az így megválogatott, előszűrt benyomásokat sem mérlegeljük mindig, s főleg nem racionális kritériumok mentén. Ehelyett a mátrixunk reflexeire támaszkodva viszonyulunk hozzájuk. Amely impulzusok lehetővé teszik az elfogadó vagy elutasító hozzáállás kialakítását, azok beépíthetők a mátrixba, amelyek pedig nem, azokat ignoráljuk, kirekesztjük, szó szerint semmibe vesszük őket.

Az adott társadalomhoz, annak kultúrájához való alapvető illeszkedésünk nem más, mint a bennünk lévő és a társadalmi nyilvánosságban megtalálható mátrix alapvető azonossága, de legalábbis rokonsága. Az ember a legritkább esetben képes valami olyanra gondolni vagy vágyani, amely teljességgel kívül esik a regionális kultúrájának mátrixán. S ugyanígy, amint a bennünk lévő mátrix tele van titkokkal, a vele rokon kulturális mátrix is. Ezért ez utóbbi is joggal nevezhető mitikusnak.

A mítosz azonban több, sokkal több, mint nem-racionális ismeretlenség. A mítosz hagyományos értelmező rendszer, amelyben az emberiség nagy kérdéseire átfogó választ lehetett találni a különböző kulturális korszakokban. A mítoszok, mint a teremtés, az utazás, a megtisztulás stb., nagy elbeszélései adják a modern világban is a megértés alapvető kereteit. Miközben lehetővé teszik a belső és külső harmónia átélhetőségét, egyben össze is kapcsolnak a történelmi értelmezés-hagyományokkal. Nem csak szinkronikus, hanem diakronikus harmóniát tesz lehetővé a mitikus mátrix. Ezt a jelennel és múlttal történő harmonizálódást a tudásszociológia tematizálta a XX. századnak a második felében, építve nem utolsósorban a scheleri és wittgensteini felvetésekre.² A tudásszociológia arra a tényre összpontosít, hogy az emberi megismerés, a megismertek feldolgozása és közlése társadalmi történés és cselekmény. E megközelítés legfőbb teoretikusainál azonban, ha jól érkelem, az egész társadalom és az egyén viszonyát elemzik a tudás szempontjából.

A társadalom azonban nem egységes egész, hanem sokféle alcsoportból tevődik össze. Pontosabban fogalmazva, amikor társadalomról beszélünk, akkor

valamely társadalmi csoportban megfogalmazódó társadalomfoglalomról, illetve -élményről beszélünk. Amit a számunkra kiemelten fontos társadalmi közegünk lehetővé tesz megismerni, megélni és megbeszélni, annak alapján vagyunk képesek megtenni a következő absztrakciós lépés, az "egész" társadalom felé, s ennek mentén vagy mintájára, az "egész" felé, amiről most a mitikus mátrix kapcsán szó van. Ami ebből a szerteágazó irányba szaladó gondolatmenetből meg kell jegyeznünk, az a közösség két lépcsője, a közvetlen és a közvetett, mert az ezek közötti viszony árnyaltabb elemzése vezethet bennünket valamelyest tovább annál, amit Berger a mitikus mátrixszal megfogalmazott.

A megismerés harmonizáló története elsősorban a közvetlen társadalmunkban zajlik, s teremti meg számunkra a komfortosság élményét. A saját család, saját munkahely, baráti kör, vallási vagy más hobby-közösség számít az elsődleges közegnek. Nem arról van szó, szeretném hangsúlyozni, hogy ezekben a közegekben mindenki és így mi magunk is egyetértünk mindenben. Csak arról, s ez sem kevés, hogy a felmerülő kérdéseket közös mátrix révén fogjuk fel, más oldalról megközelítve, a közös felfogás alakítja ki és erősíti meg a mátrixot, amely nélkül nem képzelhető el közösség, társadalom. Ami pedig egyáltalán nem illeszthető a közös mátrixhoz, azt a közösség elutasítja, ha nem is likvidálja, de annihilálja, semmisnek tekinti.

A közvetett társadalom közvetlen társadalmak együttese, a megismerő alany számára a második lépcsőben felfogható közeg. Az egyénből kiindulva beszélhetünk elsődleges és másodlagos közegről, társadalomról. A társadalom egészéből kiindulva azt láthatjuk, hogy a különböző alrendszerek, csoportok egymással versengő megértésközégeket jelentenek, s amikor a csoport saját mátrixa révén exponálják ismereteiket és élményeiket, akkor a társadalmi disszonancia jelenti az alaphelyzetet, s csak bizonyos diskurzusműveletek révén alakulhat ki a társadalom, tehát az egyén felől nézve második absztrakciós szint, közös mátrixa, harmóniája, koherenciája - a különböző iskolák saját szóhasználatának megfelelően megjelölt - egysége.

Ha az egyén és a közvetlen közössége vonatkozásában mitikusnak tekinthetjük a megismerést lehetővé tévő mátrixot, akkor a közvetett közösség tekintetében hatványozottan. Ez a közeg ugyanis racionális eszközökkel még áttekinthetlenebb, mint a közvetlen. Azonban nem állítható, hogy ne lenne kevésbé hatékony és valós az egyén és a közvetlen közössége számára. A tágabb közösség mitikus mátrixa ugyanúgy elvégzi a megismerés számára a feladatokat, mint a saját és a közvetlen közösségé. Mindhárom mátrixra

² V. ö. Nyíri Kristóf, *Társastudat in Keresztút 1989.*

jellemző marad az is, hogy képesek az egyébként érvényes határokon átnyúlni, azokat viszonylagossá és átjárhatóvá tenni. Három olyan mátrixszal kell tehát végig gondolnunk a megismerés és megértés folyamatát, melyek részben azonos szerepet játszanak, részben mégis mások. Egymástól való eltérésüket és egymáshoz való viszonyukat kell tisztáznunk, ha meg akarjuk érteni a megértést.

Két irányba haladunk tovább, miközben tudjuk, hogy még számos más irányba is nyílnak e felvetés tovább fejtésének útjai. Az egyik kérdés a hatalomé, a másik pedig mátrix stabilitásáé. Előreküldött, felderítő, állításunk szerint a társadalmi megértés és egyetértés csak valamilyen hatalmi eszközzel érhető el. Hatalom alatt nem csak a politikai hatalmat értjük, hanem információt, kultúrát, vallási meggyőződést is. A mátrix stabilitása pedig azon múlik, hogy milyen forrásokra alapul, amelyek nincsenek kiszolgáltatva a hatalmi viszonyoknak. Tehát hatalom és kultúra.

A személyes mitikus mátrix elsősorban kulturális, a második és még inkább a harmadik elsősorban hatalmi. Igaz, hogy a személyes mátrix tartalma korábbi kijelentések, benyomások és világképek humuszában gyökeredzik, amely összetételének minden rétegében magában hordja az adott kor hatalmi viszonyainak jellegzetességeit, ám akkor, amikor személyes mitikus mátrixként a mindenkori jelen megértését lehetővé teszi, akkor ezek a hatalmi dimenziók már nem hatnak. Visszafejthetők, különböző analitikus és dekonstrukciós eljárásokkal, melyek eredményei alapján többet tudhatunk meg a mátrix természetéről és a jelen megértés intim folyamatairól. Mégis a kortárs hatalomtól legalább relatíve függetlennek vélhetjük. A mai embernek lehetősége van felerősíteni magában mitikus mátrixának szilárdságát, amikor a klasszikus forrásokra visszahajol és azokból kortyol. „Csak tiszta forrásból” - mondaná figyelmeztetően Bartók Béla vagy Illyés Gyula. Ezt a lehetőséget számos okból fenn kell tartanunk. Másképpen fogalmazva, az emberről, a megismerésről és a társadalomról való gondolkodás sokat veszítene akkor, ha bármilyen okból lehetetlennek vagy értelmetlennek tekintenénk a klasszikus, mint forrás lehetőségét.

Ebben az esetben ugyanis az ember valóban nem lenne más számunkra, mint rajta kívüli, tőle független folyamatok terméke, egyéniség, egyediség nélkül. A megismerés ilyen módon csak lenyomatok készítése lenne a kiszolgáltatott ember tudata számára, amelyben passzív befogadóként, még radikálisabban fogalmazva pusztá papírként szerepelne az információs nyomdákban. Végül a társadalom a szó mély értelmében is emberfelen lenne, amelyben az immanens folyamatok kritikátlan kavarnának, pusztító örvénybe rántva fantáziát, költészetet, szerelmet.

A klasszikus források kánonja társadalmi válogatódási folyamatok révén kapja meg kiemelt forrású státusát. A különböző kontinenseken, kultúrkörökben tájékozódó személy az adott kultúrkörre jellemző klasszikusokat találja meg, amikor önmagát építeni akarja. Európában görögöket, latinokat, saját nyelvűeket. A közvetlen közösség mitikus mátrixa elsősorban ezekre a regionális kultúrkörre jellemző klasszikusokra épül. Amikor a klasszikusok forrásáról gondolkodunk, fontos tartózkodni az élettelen vagy elméleti metaforáktól, mint doboz, sín, szisztéma. Közelebb jutunk a klasszikusok értékeléséhez, ha az élővilág metaforáit használjuk, ami egyben döntés is a kultúra felfogásáról. A közvetlen közösség mitikus mátrixa már nem állítható olyan egyértelműen szembe a hatalommal, mint a személyes. Mert társadalmiságának természetéből fakadóan eleve benne a van az egymás közötti viszony megszervezésének igénye és szükséglete, ami hatalom, a maga sokféle jellegével és megnyilatkozási lehetőségével. A közvetlen közösségben azonban a hatalom még magán hordja az emberarcúságot, a személlyel való közvetlen kapcsolattartások miatti esetlenségeket. Nem lehet korlátlan, mert a totális uralom megakad a klasszikus, vagyis nem-hatalmi forrásokra alapozott személyes megértés küszöbén. A személy azonban szintén nem maradhat egyedül a forrásaival, hiszen egyrészt ezekre éppen a közvetlen közösség révén talált rá, másrészt magában a megértés folyamatában ennek a közösségnek részeként vesz részt. Az ember minden vonatkozásában társadalmi lény is és a társadalom, egyelőre a közvetlen közösségre vonatkoztatva mindenképpen emberek társadalma.

A hatalom a társadalom magasabb szervezethez tartozó szintjén, vagyis a mitikus mátrix harmadik állapotában elsősorban szimbolikus eszközökkel képes a mátrix egybetartására. Magából a szimbólum jellegéből adódóan fel sem merülhet a kérdés, hogy ez az össztársadalmi mátrix ne lenne mitikus, hiszen a szimbólumok világa és a mítoszoké nagyon közel van egymáshoz. A személy oldaláról nézve a másodlagos társadalom hatásai kétszeres közvetítéssel jelentkeznek. Egyrészt a másodlagos társadalom megnyilatkozásainak eszköze, másrészt a közvetlen közösség, az elsődleges társadalom értelmező recepciója révén. Ez is mutatja, mennyire személytelen és nem közvetlen a másodlagos társadalom megtapasztalhatósága, de egyben azt is mutatja, hogy a szimbólumok ereje képes a személyre úgy hatni, mintha közvetlen személyközi viszonyokról lenne szó.

A mitikus mátrix P. L. Berger terminus *technicus*, amit ő a személy megismerési és megértési képességére és folyamataira dolgozott ki. A fogalmat tovább vezetve, Berger logikája mentén haladva ráláthatunk a közvetlen, elsődleges és a közvetett másodlagos társadalomban működő mitikus mátrix jelenlétére,

jellegetességeire és kölcsönhatásaira. A filozófia, szociológia és teológia történetében a mitikus mátrix kifejezés számos rokonát megtalálhatjuk, ebből a szempontból a fogalom tartalma nem különösen eredeti. Amiben mégis eredetinek és inspirálóknak tekinthető, az a mítosz dimenziójára való hivatkozás, amely a fogalom rokon értelmű kifejezései esetében nem fedezhető fel. A mitikus jelleg teszi lehetővé a merev fogalmak és a kulturális alrendszerek közötti határok átjárhatóságát, a társadalomba ágyazott megértés dinamikájának finom leírását és a racionalitás viszonylagos jelentőségének fenntartását.

METZGER BALÁZS

A FIÁT KERESTE

(2.)

Veakke váratlanul hagyta őket ott, mintha árulást követett volna el. Svarban sohasem tudatosult, hogy haragszik az asszonyra e miatt. Amilyen szende volt a külvilág felé, azt gondolhatná mindenki, olyan lehetett akkor is, mikor idegen szem nem lát rájuk. De Veakke szemérmetlen, harsány, kisajátító és vehemens volt, amikor nem látta őket más. Svar tartott attól, hogy ez az elemi energia felemésztí, és öregkorára végleg alulmarad, de aztán egészen máshogy alakult. Talán hajmosásnál fázhatott meg, vagy amikor a lovat etette, mert kapkodott, és nem öltözött fel rendesen, nem tudni. Csak két napja volt magas láza, amikor a férfi hirtelen rádöbbsent, lehet, hogy nagy a baj. Mire valahogy megszervezte, hogy Linusra vigyázzanak, azaz ellovagolt vele a nagy hóban a legközelebbi hegyi tanyára, és visszatért, hogy aztán orvoshoz induljon, Veakke már haldoklott. Ott sem merte hagyni már. Olyan gyorsan szállt ki a lélek belőle, amilyen hirtelen volt ő maga is.

Aztán ketten maradtak Linussal. A kicsi fiú még csak el sem sírta magát. Anyja halálát, mint egy természeti jelenséget élte meg, Ezentúl ketten voltak egymásnak, így folytatódott az élet.

- Anya ott van a fában, bokrokban, mohában, hangában, de még a levelekben is – mondogatta Svar kisfiának. – Ő már csak így van velünk, és bizony, ahová ment, ott más dolgai is lehetnek az angyalok között, de azért figyel téged, figyel minket, és mosolyog, ha ránk néz. A mosolya itt van velünk minden fűszálban. Az asszonyt az öreg fenyő mögött temették el, mindössze egy kő jelezte a sírt.

Bárhonnan is nézte a helyzetet a férfi, most, hogy a gyerek elment, rá kellett jönnie, hogy cifrán ki van borulva. Szinte összenőtt vele itt a nagy magányban. Elrontott volna valamit? Akár kárt is tehetett volna benne, ha nagyon magára növesztette. Talán, a maga természetes módján szerelmes is volt a kisfiába. Nagyon zavaros, egymásra toluló, érzelmekkel átszótt gondolatok cikáztak az agyában.

- Ej, te bolond, magadat növeszted benne! – mondta ki hangosan.

De akárhogyan szemlélte, valahol belül, legbelül azt érezte, hogy nem rontott el semmit. Sőt! Talán éppen Linus nevelését csinálta egyedül jól az életben. Nevelését? Nem volt ez nevelés. Ketten voltak. Azért nem mindig csak ketten. Hetente többször elvitte a fiút egy másik tanyára, ahol fizetett azért, hogy vele legyenek, amíg ő halászott, vadászott. Szerették ott.

Amikor három évesen szinte még baba volt, hát egészen máshogy kellett mindent tenni, mint mikor öt, hat, meg még nagyobb lett. A férfi tudta, mi a szerelem. Tudta, mi az, egy asszonyt bírni, nyersen, erővel. Tudta, milyen, amikor még nem kapta meg, milyen a pántlikák, fehér ruhák alatt a még nem érinthető bőr, milyen a meghajló nyakon a pihe, és milyen, ha beszívhatja a hajtónél az illatát. De tudta azt is, milyen a nő fenéke, ha póre és vágyakozó, és milyen az ívbén kifeszülő mellkas. És milyen a sima hát, karcsú derék, és gömbölyű tompor. De nagyon is szét tudta választani mindezen színes női paletta adta érzéseket kisfia szeretete érzésétől. Pedig abban is van testiség. Ahogy a kis gyerekekzelek cirógatják, amikor a tél tombol, és süvölt a szél, és ők ott fekszenek, és a kis test szinte belapul alá, ahogy oldalt dőlve védi, tenyere betakarja az egész kis hátát. De mégis milyen más, milyen nagyon más. Talán finomabb, éteribb a gyermek. És ott a szemérem.

Milyen természetes volt mindig az, amikor fia növekedésével már távolabb kerültek testileg, de más módon is. Amikor a szeretetében, kimondott szeretetében fürdött. Amikor kisfia, a maga módján visszatükrözve az ő magatartását, aggódott érte, óvta, de bírálta is. Amikor már a gyerek szabta meg kellemes időtöltéseik módját, határait. Talán egy kisfiúból éppen a fiú hiányzik. Talán minden kisfiú egy kicsit kislány. Abban az értelemben biztos, hogy nem bír férfias tulajdonságokkal. Aztán persze elmúlik ez, és férfi lesz lassan, és igyekszik meghatározni önmagát. És meghaladni az apát.

Ott van a nagyfia, rég túl ezen. És már régen férfi, nem is olyan fiatal. Tizenhét volt, amikor megszületett. Most meg már harminchét, hát benne a korban. És számíthat rá. Ha baj van, azért számíthat rá. Mint most is.

Svar aztán a konyhaszekrényben megtalálta az erdei gyümölcsökből erjesztett pálinkát. És vadul kortyolt belőle, mint egy fuldokló. Az alkohol forrón, égetően szánkázott le a gyomrába, és ott is érezte melegét. Gondolatai egyfelől kuszábbak lettek, másfelől meg olyan tisztán látott mindent, mint józanul sohasem. Teljes összefüggésekre tekintett pillanatok alatt, és tudta, ha most nem is tud visszagondolni rájuk, csak innia kell, és megint birtokában lesz azoknak a bölcsességeknek, melyek éppen benne vannak, csak eddig valahogy nem volt kulcsa hozzájuk.

A nap lassan ért a hegy gerincéhez, ami után aztán a félhomály töltötte be a völgyet, azaz a kis horpadást a fennsíkon. És az öreg erdei fenyő mellett, aminek egyik alsó ágára Linus emlékül rákötött egy vékony bőrszalagot, ott feküdt részegen Svar, a jó apa, szinte magatehetetlenül, és hol elszűkülő, hol réveteg, elúszó szemmel beszélt az öreg fához. És a rövid nyakú, szürke kutya pedig nagy szünetekkel egyet-egyét ugatott a faház nyitott ajtajánál, fejjel a lebukó nap felé.

Közben Linus, bátyjával, ki tudja hol járt már. Talán, ha a tempó megengedi, lassan eléri a Várost, ahol eddig háromszor járt csupán. A kisfiú fejében már ez is nagy távolság volt, ennél tovább csupán egyszer jutott, mikor bátyja házába látogattak el. De az meg sem fordult benne, hogy az ő léptéke szerint hatalmas utat fog még megtenni, és az ő mércéjével mérve beláthatatlan idő fog eltelni, mire újra láthatja apját, és azt a helyet, ahol eddig élt. És azt sem sejtette, hogy ha vissza is tér valamikor, akkor az már egészen más lesz. Mert felnő, és az a világ, ami eddig létezett számára, már sohasem térhet vissza ugyanúgy. Mít ugyanúgy, már sehogy.

Magányosan

Svar három napig ivott. Aztán elfogyott minden pálinkája, és ellovagolt szerezni. Utána megint csak ivott, minden álló nap egy hétig. Nem fűtött, vastag füstölt sonkát rágott. De, amikor egyik reggel beleesett a patakba, és alig bírt onnan kimászni, valahogy észhez tért. Csak nem fog belepesztulni ebbe? Azon a részen, ahol kis öblöt alakított ki Linusnak a patakban, hogy a legmelegebb napokban ott fürödhessen, még vízesen nekivetkőzött, és belevetette magát a pár fokos vízbe. Heves fűjtatással, nagy mozdulatokkal csapkodott, hogy kijózanodjon, hogy szenvedjen, hogy ki tudjon törni ebből az állapotból. Befelé menet egy kőhöz vágta a pálinkásüveget, és remegő végtagokkal, csattogó fogakkal befűtött végre. Aztán összekucorodott a kályha előtt egy pokróc alatt, és mély álomba merült.

Mintha a víz alól jönne, úgy bukkant fel a nagy, hosszú, álomtalan alvásból a fény, az ébredés felé. Arcát az erős, de kellemesen melegítő sugarakban fűrésztötte. Kisfiát látta, úgy érezte, ő veszi körül. Mintha ott lett volna vele, mintha ott ült volna mellette. Nyugodt, nagy boldogságot érzett. Azokat az érzéseket, melyeket akkor éltek meg együtt, mikor néha reggel a verőfényes napban, félálomban sütkéreztek. Aztán felébredt végül. És nem voltak könnyű órák, de lassan mégis összeszedte magát. Nagyon-nagyon sok ideje maradt. Mint ha egy súlyos, majdnem halálos betegségből gyógyulna fel, úgy érezte magát. És végre valamiféle higgadsággal tudta kezelni ezt az egész történetet. Eszébe jutott az a kavargó érzéshalmaz, melyet Linussal kapcsolatban élt meg a napokban. És tudta, most már valahogy megszeli, kibontja, újra éli, feldolgozza. Egyelőre nem tudta, hogy fogjon hozzá. De azt érezte, az egészet már kordában tudja tartani. Később úgy gondolta, megpróbálja időrendben végiggondolni azokat az éveket, melyeket kisfia születése óta együtt megéltek. Tudta, nem lesz könnyű, de megnyugodott, hogy megtalálta a módszert, mely segít neki valahogy - valahogy nagy nehezen megemészteni ezt az egészet. Hogy kísérletet tud tenni, a történetek túlélésére.

Szigorú, spártai napirendet talált ki, nem is tudva róla, hogy ez egyfajta önbüntetés, de e mellett kontroll is, hogy vissza ne essen, meg ne semmisüljön. Az az érzés kerítette hatalmába, hogy önmagának van most, és minden, ami történik, öncélú, és bizonyos tekintetben értelmetlen. Mindegy, mit csinál, mindegy, mit tesz, úgysem tud erről senki, nem látja senki. Még neki sem tudott kezdeni annak, hogy feleleveníti a kezdeteket, attól a pillanattól, amikor felesége megmondta, hogy egészen biztos benne, hogy babát vár. Ahogy ezek a képek betolultak tudatába, ösztönösen el is távolította őket, mint ha egy túl forró étel lenne. Ugyanakkor folyamatos emlékek jöttek elő, összevissza, időrend nélkül.

- Elment a fiad, és te nagyon sajnálsz, mert nagyon szeretted, és most úgy gyászolod, mint ha meghalt volna, ez az igazság – mondta ki hangosan, és megkönnyebbült ettől.

Istent Svar úgy gondolta magában, hogy nem véletlen, hogy nem jelenik meg itt, az emberek előtt. Abban hitt, hogy ez a földi élet egy olyan hely, ahol Isten nélkül kell boldogulni. Nem Isten segítségével, hanem az ő személyes jelenléte nélkül. Így meddő próbálkozás őt hívogatni, vagy kérni tőle, mert a dolog lényege az, hogy nem avatkozik közbe direkt jelekkel. E mellett azonban azt képzelte, hogy Isten figyelni őt. Na, nem csak őt, minden embert, de hatalmasságában éppen nagyon is látja, mit tesz. És rövid időn belül nagyon erős vonatkozási pont lett ez a figyelem. Úgy öltözködött, evett, és tett mindent, hogy becsülete legyen Istene előtt. Itt, ebben a

nagy-nagy magányban. És ez lett megmaradásának a legerősebb támasza. És tudott úgy élni, hogy Isten figyelmében ember maradhasson.

Minden tavasszal, mint most is, jött egy vagy több hatalmas vihar itt a környéken. Linussal mindig várták, és beszéltek róla, vajon mikor érkezik már. És borzongó áhítattal nézték az egész színjátékot, a faházat döngető nagy szelet, a jégeső kopogását, és a csontig hatoló égzengést. Ezen a tavaszon úgy tűnt, mindennél hatalmasabb vihar kerekedik. A rügyek már megpattantak, de a horpadásokban még kásás hó volt. A dér már reggel nem lepte be a füveket, de az erdő mélye még hideget rejtett. Svar a ház előtt nézte, ahogy a késő délelőtti ég egészen elfeketedik a horizont egyik oldalán, míg őrá még a meleg nap sütött. Figyelve, sietős léptekkel rakott el mindent, amiben kárt tehetett a vihar. A kutya már fél órája az ágy alatt remegett. És a nagy csendben mély, zúgó morajlás hallatszott, ahogy az erdő a völgyben sóhajtani kezd a feltámadó szélről. A férfi kint állt a ház előtt, egyenesen állva, felszegett fejjel, és széttárt kezekkel.

- Na, fiam, most nem láthatod, de majd elmesélem, ez hatalmasabb lesz, mint bármelyik, amit megéltünk - mondta.

Az erdőből kiáramló levegő eső és földszagú volt. Száraz levelek csapódtak az ég felé, majd örvénylettek a levegőben. A szél majd feldöntötte Svart, aki sietős léptekkel ment be a házba, és a parányi szobaablakon kémlelt kifelé. A távoli morajlás egyre erősebb lett a fokozódó szélben, melyhez a ház eresztékeinek nyikorgása társult. És akkor a közelben becsapott az első villám, hatalmas dörgéssel. A férfi a gyomrában érezte a rezgéseket. Olybá tűnt, nincs is ház a feje felett, egymaga áll a földön, fedél nélkül. És ekkor eleredt az eső, olyan hatalmasan, hogy látni sem igen lehetett. És amikor már enyhült a vihar, és csendesedett az eső, vakító villanás kápráztatta el Svart, melyet abban a pillanatban robbanásszerű dörgéssor követett. A ház is dobbant egy nagyot.

A férfi még fel sem eszmélt, de szeme sarkából látta, hogy kint valami ég, villózik. A házat pedig átható koromszag árasztotta el. A vihar nagyon hamar elvonult, de addigra a kémény mellett vastag sugárban dőlt be a víz a házba. Svar kisietett, megnézni, mi történt, hová vágott be a villám. A kandalló és a kémény is kőből volt, ebbe csaphatott be, de a tetőt is feltépte valami, szerencsére nem nagydarabon. Az öreg fenyő viszont erősen megsérült. Egyik nagy ága szárnyaszegetten lógott alá, és törzsén végig egy világos csík jelezte, a lefutó villám letépte a kérget. Odébb az egyik nagy tölgyet viszont miszlikekbe aprította, egy helyen meg is gyújtotta a villám. Még jó, hogy a fő csapás nem a házat érte. A lovát viszont döglötten találta az istálló résznél. Az állat egy kis karámban volt a kémény mellett, így télen volt némi melege. A kantár ki volt kötve a kéménybe ékelt vaskarikán. Még aznap eltemette az állatot, miután

gerendákkal nagy nehezen kitologatta a mezőre. Ló nélkül viszont nem sokra ment. Gondolkodott, hogy Olesékhez átmenjen-e kölcsön lovat kérni, de nem tette. Itt az emberek csak akkor kértek egymástól szívességet, ha életveszély volt. Olesék fél napi járásra voltak, a Város gyalog két napra. Svar nem bánta, ennyi ideig megy, legalább az út leköti, és szabadon gondolkodhat. Azért még az öreg fenyő lógó, nagy ágát lefűrészeltte, és egy botra kötött ronggyal igyekezett a törzs sebéig végig bekenni zsírral, szurokfélével, hogy gyorsabban gyógyuljon.

- Na, nem rég mentél el fiam, látod, már a lovunk sincs, és a fánk is majd elpusztult – mormolta Svar.

E vidéken gondot a farkasok nem jelentettek, mert elkerülték az embert. A medve lehetett veszélyes, ebben az időben különösen, mert a téli álom után nagyon éhesek az állatok, meg amikor bocsokkal voltak, akkor. Svarnak volt egy öreg flintája. Ha a medve, ételt szimatolva a ház közelébe ért, elég volt egy lövés, annak hangja elriasztotta a betolakodót. De Svar még ezt sem vitt magával, elég volt néhány gyújtható patron, aminek a hangja messze üzte a medvét. A férfi fő fegyvere egy öreg számszerij volt, melyet egy jó kezű kováccsal alakított át. Hátránya a lövések közötti nagy időintervallum volt, viszont ereje óriásira nőtt. A férfi egy ideje nem vadászott csapdáival, mert embertelennek tartotta. A csapás vadászatnak az vetett véget, amikor egy medvét kapott el a vas, az állat ott őrzöngött, és csak sokszori lövéssel lehetett megölni. Ez annyira megviselte

Svart, hogy ezentúl csak íjjal vadászott. Szerencsére a medvés történetet nem látta kisfia. A flinta meg elég ócska volt. A számszerijjal vadászni igazi kihívást jelentett, és Svar gyakran sikerrel járt.

A városba vezető útra viszont alaposan fel kellett készülnie. Pénze szinte semmi nem volt, viszont sok szárított szarvasgombát vitt magával, melynek értéke magas volt. Vitt még bőroket is, szépen kikészítve. A saját élelem, a kés, fokos, számszerij, bőrök, éjjeli pokróc végül elég súlyos málhát eredményeztek, de azt remélte, így is eléri a várost két nap alatt. Az éjjelt egy fán tölti, mely nem kellemes, de hasznos dolog.

A hajnal a két hegy közti kis horpadásból felfelé lépkedve egy apró alakot látott a nagy fennsík felé haladni, a következő völgy felé, egyenletes tempóban lépkedve. Svar fején kalap volt, nyakán kendő, hátán a nagy málha. Hamar felvette azt az ütemet, amivel a föld hátáról is lement volna. Elmerülhetett gondolataiban, egyedül a medve jelenléte igényelt időnkénti körbetekintést a tájon.

Az idő már reggel sem csalt deret az aljnövényzetre, és kellemes hűvös volt egész nap, még zápor sem zavarta meg útját.

És a férfi gondolataiba merülve látta Linust, mikor még csecsemő volt, a kis testét, a pici lábát. Felidézte azt, amikor megtanult járni, egy nap alatt. A végén olyan fáradt volt, hogy majd összeesett, de csak felállt, ment,

ment. A végén úgy kellett lenyomni, hogy elaludjon. Nagyon szép képek voltak ezek, de rájött, fia későbbi életszakasza volt az, ami az ő igazi idejük kezdete volt. Eszébe jutott több mese, melyet neki mesélt. Ezeket teljesen magától találta ki, csak úgy jöttek. Viszont sokszor mesélte el őket, és a történetek csiszolódtak, alakultak.

Arra jött rá, hogy ezek persze mindig a kisfiáról szóltak, és sokszor voltak az életre felkészítőek. Sokat mesélt a kis Csíról, aki Kínában volt kisfiú, volt egy nagyon kedves és megható északi története egy apáról és a fiáról, és voltak az Etten mesék. Etten egy képzelte világban volt gyerek, ahol nehéz, de csodás dolgokat élt meg. Volt egy meséje a falut támadó madarokról is, ahol szintén egy bátor legényke mentette meg a közösséget. Jó volt ezekre a történetekre visszagondolnia.

A nap már komolyan melegített, és ő a fennsík végén már a következő völgyet is elérte, ahol egy kicsi erdőn kellett átvágnia lefelé, majd újra fel, a következő, még szélesebb fennsíkra. Ereje nem tompult, megállás nélkül ment gépiesen, s gondolatai meséin jártak.

Az északi mesében egy apa volt a fiával, csak éppen a fővárosban, anya nélkül, aki meghalt. Miközben elképzelte meséje képeit, az ötlött eszébe, hogy milyen egyértelműen látja a várost, azt a nagyvárost, ahol sohasem járt, és még a lakás szobájának fehér, kissé már sárguló-szürkülő falát is tisztán maga elé idézi. Vajon kisfia milyen képekkel látta ezt a mesét? Valószínű, hogy teljesen mást képzelte, de valami mégis működhetett, mert az egyik kedvenc meséjük lett.

A történet maga ott kezdődött, hogy a hét-nyolc éves fiúcska anyja már régen nem élt, apja nevelte egyedül a fővárosban. És az ország háborúba keveredett. Apja behívót kapott, és hiába rohangászott a hivatalokba, mégis el kellett mennie katonának. Nem maradt más, messze északra vonatozott kisfiával, az anyai nagyszülőkhöz, akiknél már jártak egy párszor, főképpen nyáron. A gyerek nagyon élvezte a vonat utat, mely az egyre nordikusabb tájon fúrta magát keresztül, több napon át, ugyanakkor szorongott is apja elvesztése miatt. Indulásnál adott apjának egy kis fém érmet, melyet az iskolában készített, hogy az vigyázzon rá. Apja betette kabátja felső zsebébe.

Ahogy haladtak a gőzössel, egyszer csak előbukkant az óceán, és a fjord kis pereme, alul a vízzel, felül a nagy hegyekkel. Az apa szinte azonnal visszafordult, a kisfiú pedig beilleszkedett az ottani életbe. Szakállas, pipázó, kis gőzös hajóval halászó nagyapjával töltötte a nap nagy részét. A nagypapa látszólag nehezen mutatta ki az érzéseit, azonban belül csupa szív volt. Gyakran tűnt el a hajó gyomrában, és került elő kaptoson, szesz szaggal, amiről a gyerek tudta, valami férfias, nem túl helyes, de az élethez hozzátartozó dolog lehet.

A kisfiú kedvességgel, rábeszéléssel, hízélgéssel mindent elért az öregnél. A nap fénypontja volt, amikor

vonat érkezett. Az papát nehéz volt rábeszélteni arra, hogy a hajóval közelebb menjen a parthoz, hogy jól lássák a vonatot, de mindig sikerült. A kisfiú arra is rájött, hogy az öreg legalább annyira kíváncsi a vonatra, mint ő maga. A papa jó ideje nem volt szerencsés a halászatban, a többiek lepipálták. Jött a tavasz, és eljött a nagy verseny ideje. Ilyenkor jöttek a part közelébe a nagy lepényhalak, és aki a legnagyobbat kifogta, az lett az év halásza. Az öregnek ez még sohasem sikerült. A kisfiú talált egy döglött vakondot, és rávette a papát, hogy az egyik horogra azt akassza. És, láss csodát, a vakondot valami óriási hal kapta be. Hatalmas küzdelem kezdődött, az öreg keze csupa vér volt már a kötélről, ahogy fárasztotta áldozatát. Sok-sok idő alatt felszínre bukkant a hatalmas lepényhal, melyet büszkén vontattak a partra. A mérésnél derült ki, az eddigi legnagyobb ilyen halat sikerült zsákmányolniuk. Az öreg szinte megdicsőült, de nem felejtette el a gyereket dicsérni. Aznap a nagypapa igen berúgott, másnap szavát nem lehetett venni. Lett pénz a hajó felújítására is.

A mesét hosszú ideig színezte Svar, a hajó kinézetétől a fjordi kis település leírásáig, de idejük az volt bőven.

A mesében egyik nap a tenger furcsa színekkel fodrozódott. Mindketten érezték, valami baljós következik. És valóban, sok ezer kilométerre az apát súlyos találat érte. De, mint utólag kiderült, nem halt bele a sérülésébe, mert az a plakett, melyet a fiú adott, bekerült a katonazubbonyba, épp a szíve fölé. A golyó nagy horpadást okozott a plaketten, csontot is tört, de nem ölte meg az apát.

És telt múlt az idő, az apa nem írt levelet nagyon rég óta. Lassan ősz lett, de hiába nézték a vonatot, nem jött azzal senki. Pedig a háborúnak is régen vége volt már. Azonban egy alkalommal, mikor a nagy gőz mindent betakart, és a párák miatt a látás is rossz volt, mintha egy kis szürke alak állt volna az induló vonat mellett. Reszketve irányította az öreg a hajót a partok felé, és látták, az apa az.

Lett nagy öröm nem soká. Az apa és a nagypapa sokat ittak. Énekeltek is valami nagymellű Martharól, aztán a nagypapa egy míves mondat közben fejjel esett a tányérba. A kisfiú áhítattal és boldogan hallgatta a két férfi horkolását a szobában.

A mese aztán kiegészült későbbi látogatásokkal, sőt azzal is, hogy a fiú felnőttkorában ugyanúgy halász lett, mint nagypapa. Sokat színezték ezt a történetet. A kisfiúnak pár jelenet nagyon tetszett. Így a felnőttes dolgok, a részeg éneklés, na meg a halfogás.

Milyen jó mese volt ez! Svar legalább úgy élvezte, mint Linus. Így visszagondolva igazán szólott arról, amiben most vannak. A gyerekeknek el kell mennie az apjától, és idegen helyen kell boldogulnia. Vajon mikor találkoznak újra? Milyen lesz az a pillanat, ami a mesében olyan csodálatos és misztikus: a ködben lassan

előtűnik egy sziluett, és az nem más, mint a régen várt személy.

Svar könnyeit törölgette, de figyelmét nem kerülte el a fenyér szintje felett hullámzó barna tömeg, egy távoli medve képe. Az állat szimatolt, de nem közelítette meg a férfit, aki öles léptekkel távolodott a fensíkon az erdő felé.

- Vajon visszafelé is itt lesz a medve? – gondolkodott hangosan. Mert a lóval, akivel még nincs is összeszokva, nehezebb dolga lesz. A ló nekiiramodhat, megijedhet a medveriasztó csattanásától is. Itt nagyon kell figyelnie majd.

Délutánra már erősen törte a vállát a sok cipelnivaló. Megengedett magának pár korty pálinkát, és könnyebb is lett, forróság járta át tagjait. Jó időben keresett magának az egyik völgy erdős szélén egy nagyobb fenyőt, ahová magasra felgallyazott, és nyugtalan álmát elkölthette. A következő napon már jóval lassabban ballagott, de késő délutánra elérte a várost. Kapott helyet az egyik portán, távoli rokonoknál. Mindig itt szokott megszállni a jéghideg vendégszobában. A háziakkal rövid mondatokat váltottak, az időjárásról, járványról, és egyéb fontos dolgokról.

- Itt jártak a fiaid, nem oly rég.

- A járvány elől, meg a gyerekek, a kicsinek tanulnia kell már, én a betűkre megtanítottam, számol is valamit, de ugye az nem elég – felelte Svar.

- Szép kisgyerek, úgy nézte a bátyját, mint valami Istent, azt láttam. De evett is rendesen, bab volt, levágtam sonkát is, adtam is nekik, vittek.

- Igyál ebből Eirik, hagyok itt halat is, szereted, tudom, az a tavi, magam füstöltem – mondta Svar, és elővette a vékony bőrbe tekert füstölt kis törzseket, meg a méregerős, erdei bogyókból főzött pálinkát.

(folytatjuk)

HABOS LÁSZLÓ

VERSEK

Csak te meg én

Szeretni vágylak,
megajándékozni és kifosztani
e viharos éjszakán.
Félelmetes dörgése a mennynek,
reszketsz, hát átölellek,
s csókokkal zárom le szemhéjad,
hogy ne lásd
a vakító fényt és könnyeim.
Érezd megszélidült mozdulatait
vad ösztönömmek,
legyél hullám, míg én tengermély,
s ne szólj,
hagyd, hogy elnyeljen a végtelen mély,
hagyd elveszni e zajos világot,
most nincs itt más, csak te meg én.

Még nem találja

Még nem találja helyét lelkem
A világharmóniában,
Félve kutat léteim szilánkjai között.
A jelen múltat tör újra s újra
Keresve megtisztított jövőt,
Pedig az idő nem létezik,
Se szívbe lehelt vágy, se elrejtett tudás,
Csak utak futnak, mindenfelől érkező
Fényutak, melyek őrizik csillagporba
Kövült véres lábnyomomat.

Kiürült az éden

Tán szólt az ég, s mégsem,
csupán sebzett lelkek
hallottak elítélő szótátot.
És sarut kellett kötni,
nagyokat lépni,
s nem volt szabad visszanézni.
Zord hegyek terméketlen ölen
formált magának új arcot
a paradicsomból kiűzetett ember.
Kiürült az éden, s a halálraítélt fák
kígyót melengetett ágairól
vérlevelek hulltak.
A bánatos ég esendét szórt
hervadó kertre, zord hegyekre
s a távolodó elűzöttekre.